

ՃԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԵԹ.

Կ. ՊՈԼԻՍ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22, 1906

ԹԻԻ 51

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Գ. ԿՐԻՆ

ՇՆՕՐԷՆ-ԽՄԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԱՍ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ամառնային Պատյա Մը 897. — Մամուկները Մեր Ուսուցիչներն Են 899. — Բեւեռնի Հրապարակ 900. — Քաղաքապետական Տիպար Սպանդարտի Պերիօդի Մեզ 901. Նամակ Խաբերդի Ճեմարանէն 903. — Նշմարներ Մեր Դիտարանէն 905. — Ստանդարտները 906. — Տաքք. Ուղղութիւն Գործը 907. — Արիստակէս Յ. Պաղտատարեան 908. — Քաղաքական Լուրեր 909.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

[Խմբագրական]

7.

Մեր վերջին յօդուածով յիշեցինք մեր ժամանակին ի վանք, համանուն երկու գիւղերուն աւելի արեւելեանը Պիթիսի եւ վանքի միջեւ: Մեր քունը հակառակ մտնողներուն կազդուրիչ եղաւ, եւ յաջորդ առաւօտուն կանաւի ճամբայ ելանք: Ինչ յետոյ անցանք Բինտիրանցէ, որ վանքի ճամբուն դէմն է եւ աւելի անդին: Բինտիրանցի մէջ գայմազամ կը նստի, որ իր իրաւասութեան տակ 76 գիւղ ունի, ասուար մեծամասնութիւնը Բրդական: Երեք քառորդ ժամ երթալէ ետեւ հասանք Կէօլէ գիւղը, որմէ իբր 20 վայրկեան անդին հասանք դաշտին ծայրը եւ սկսանք լեռն ի վեր ելլել: Բինտիրանցի փոքր դաշտը, որ իբր երկու ժամ երկայնութիւն ունի, մասամբ կը ծածկուի ջրով ամէն գարնան, եւ տեղ տեղ ջրին խորութիւնը չորս կանգունի կը հասնի: Որովհետեւ ջուրը դուրս հանելու ընկան ճամբայ չկայ, բաւական ժամանակ կ'անցնի մինչեւ որ ջուրը անհետանայ: Այդ միջոցին է որ գիւղացիները իրենց արտերը կը անմանեն:

Լեռնէն մեր անցնիլը չարս ժամէն աւելի տեւեց: Նախ երկար վերելք մը ունեցանք, յետոյ կարգ մը ելեւէջներ եւ վերջապէս միւս կողմի վայրէջք: Ճամբուն բարձրագոյն կէտը 3,040 կանգուն բարձ-

րութիւն ունի եւ մէկ մասը կաղնիի թուփերով ծածկուած էր, թէեւ ծառ կաշուելու չափ խօշոր տունկ չկար: Տեղէ մը դիտեցինք Պաղմէշէի աղուար խորշը, ուր նաւեր կ'սկսէին վանք փայտ տանելու համար, որ ցից բլրակողէն վար կը սահի յառկապէս յիշուած ճամբէ մը: Լեռան վրայ Նաւկանց գիւղին մէջէն անցանք, տեսանք մեր աջակողմի Փէլաւ անուն մեծ գիւղը եւ իջանք Անծագ գիւղին մօտ, որտեղ կը գտնուի Սր. Յակոբայ վանքը: Կէսօրուան մեր հանգիստը քիչ մը աւելի անդին ըրինք գետեզերեայ ուռններու հովանիին տակ: Հովտին մէջ երկու ժամ յառաջանալէ ետեւ հասանք Նորգեղ եւ Մոխրաբերդ, ուր կը վերջանան լեռների լեռները, եւ ուր լինէն հեռու չէինք: Փնտռեցինք այն խանը որ Կալալի գաւառակին կառավարչութեան կեդրոնատեղին էր 25 տարի առաջ: Բայց տեսանք թէ կառավարչութիւնը փոխադրուած է Ոստան: Նախկին խանին ետեւը արծաթ թելի նման երկար սահանք մը կ'իջնէ բլրակողէն: Բրդական Սարըզ գիւղին մօտ:

Գիւղերը մնացինք Աղթամաթայ վանքին վերաբերեալ ցամաքի կամ դրօսի տան, Հագգավանքի, մէջ: Մեր վրանը հաստատեցինք լեռների մօտ, եւ երկրորդ անգամ մխրճուելով լին մէջ կազդուրեւեցանք: Յայտ օրըալիր ընդունելութիւն մը

գտանք Յովսէփ եպիսկոպոսէն եւ անոր պաշտօնակիցներէն, եւ իմացանք թէ վանի մեր բարեկամներէն մին գրեթեամբ իմացուցած էր մեր զալուետը եւ խնդրած էր մասնաւոր քաղցրութեամբ պատուել մեզ: Մեր այցելութեան միջոցին այդ բարեկամին կողմէ սիրալիր կերպով մեր յիշուելուն միակ ապացոյցը չէր այս, եւ ամէն անգամ որ այս բաները միտք կը բերենք, մեր սիրտը խորին երախտագիտութեամբ կը համակուի: Ծերունի եպիսկոպոսը երեք տարիէ ի վեր կը վարէ Աղթաւ մարայ վանաւոր պաշտօնը: Առաջ կը պաշտօնավարէր Կաթուց անապատի վանքին մէջ. Կաթուց ալ Աղթամարայ նման կղզի է վանայ լճին մէջ: Նոր ու ընդարձակ դպրոցի մը շինութիւնը աւարտելու մօտ էր Հազգավանքի մէջ, եւ դպրոցը որ առաջ կղզիին մէջ էր՝ այդ նոր շէնքը փոխադրուեցաւ: Անցեալ տարի 32 աշակերտ կար, որոնց ինը շրջանաւարտ եղան: Ուսումներու ամբողջ ընթացքը չի մոռցանք, բայց գիտենք թէ Ծրանսերէն ալ կ'աւանդուի: Այս անգամ չայցելեցինք Աղթամարայ կղզին, թէեւ ուրիշ անգամ այցելած ենք: Ճամաքին մօտագոյն կէտէն իբր 3 հզրմթր. հեռու է, մեծ մասամբ կը բաղկանայ ժայռէ մը փաքրիկ խորշով, որ նաւակներու իբրեւ նաւահանգիստ կը ծառայէ: Եկեղեցին, որ անոր շահեկան դիւարուր բանն է, ըստ Լինչի շինուած է Ժ դարու առաջին քառորդին մէջ: Մեծ չէ, ներքին տարածութիւնն է 19½ x 15 կանգուն: Եկեղեցիին պատերուն վրայ շատ պատկերներ, քանդակներ կան, որոնք կը ներկայացնեն զԱդամ եւ զԵւա կենաց ծառին քով մերկ կայնած, օձը որ զԵւա կը փորձէ, զԴաւիթ եւ զԳողթիաթ եւ Աստուածաշնչական ուրիշ անձնաւորութիւններ ու միջադէպեր: Լինչ կը կոչէ այս եկեղեցին ճշմանաւոր յիշատակարան, միանգամայն եղական ըստ իր փորձառութեան: Եկեղեցիին շուրջ շատ վանականներու շրիմներ կան: Երկուքուկէս ժամէն Հազգավանքէ Ոստան եկանք: Ճամբան Նարեկայ վանքը տեսնել հեռուէն: Նոյն օր, մեր Անգղիացի ուղեկիցներուն օովորութեան հետեւելով, նախաճաշ փոխանակ ճամբայ չելած ընելու՝ Ոստանի մէջ ըրինք եւ հոն նախաճաշակն առինք վանայ առատ պտուղներուն: Ոստանի կառավարական շէնքերուն մօտ քանի մը տուն կայ: Բայց Ոստան այնչափ գիւղ չէ որչափ պարտէզներու երկայն շարք մը, որ մէկ ժամէ աւելի կը տարածուի: Լճագրին մօտերը գեղեցիկ դամբարան մը կայ, որու լաւ մէկ լուսանկարը գնեցինք վանայ մէջ: Լինչ կ'ըսէ թէ ճարդարեւ դիւթիչ յիշատակարան է այն, ներառուեալ ճար-

տարապետութեան դործ, այնչափ թարմ ու մաքուր որչափ էր իր աւարտման օրը: Մուտքին վրայ գտնուած Արաբերէն արձանագրութիւնը սապէս թարգմանուած է անոր. «Այս դամբարանը կը վերաբերի Ոստանի իշխանին, Շէյխ Իպրահիմի, դատեր: Եւ կ'աւանդուի թէ դատեր անունն էր Հալիմէ:

Ժամուկէտէն Ոստանէ Անկըզ գացինք: Ճամբան Աթանանցէ անցանք: Անկըզ չհասած՝ համանուն գետն անցանք, որ բաւական մեծ է, եւ գիւղէն անցնելէ քիչ ետքը ուրիշ գետի մը միւս կողմն անցանք: Հոն սկսանք գէպի վեր ելլել եւ երկու ժամ ետքը իջանք Արտեմիտ: Այս գիւղն ունի 300 կամ աւելի տուն: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը Թուրք է եւ միացեալը Հայ: Անունն Յունական է: Արտեմիտ ընդարձակ պարտէզներ ունի լճագրին վրայ: Մեր այցելութեան միջոցին վանայ կառավարը անոնցմէ մէկուն մէջ հաստատած էր իր ամբարանոցը, մինչ հիւպատոսներ եւ վանաքանակ ուրիշ օտարազգիներ ուրիշ պարտէզներու մէջ տաղաւարած էին: Արտեմիտէ վան 2½ ժամ է:

Արտեմիտի մէջէն անցնելու պահուն ճայն մը լսեցինք, եւ նայեցանք որ տասը տասնէրկնգ բարեկամներ մեզի ընդ առաջ եկած են եւ մեր ժամանման կ'սպասեն պարտէզի մը մէջ: Մասի մը տակ կապերտներ փռած եւ առատ ճաշ մը պատրաստած էին, զոր վայելցինք ճամբորդութենէ օրուած ախորժակով: Կը սիրենք վստահանալ թէ մենք մեր բարեկամներուն հասկցուցինք թէ օրտի որչափ գոհունակութիւն զգացինք այսքան սիրով յիշելուն համար մէկը, որ երկար ժամանակ բացակայած էր իրենցմէ: Այս պատուական ճաշն եւ կազդուութիւնն ետքը վանի Ամբրիկացիներուն ամբարանոցը գացինք, Արտեմիտէ իբր 20 վայրկեան անդին, ուր քանի մը ժամ միացինք միախոնարներէն ոմանց քով որոնք հոն կը գտնուէին այն ժամանակ, եւ պատեհութենէն օգուտ քաղելով երրորդ լոգանք մը ըրինք լճին մէջ:

Վանայ լիճը այս կողմերու ամէնէն գեղեցիկ ջրազանգուածներէն մին է: Ներքին երեք լիճ կայ, իրարմէ ոչ շատ հեռու: Մին է Վանայ լիճը Թուրքիոյ մէջ, մին է Ուրմիոյ լիճը Պարսկաստանի մէջ եւ մին Կէօքլէ (Սեւանայ) լիճը Ռուսիոյ մէջ: Առեց մեծագոյնն է Ուրմիոյ լիճը, որ Վանայ լճին մէկուկէս անգամն է, մինչ Կէօքլէ լիճը շատ փոքր է: Կէօքլէ լճին ջուրը անոյշ է եւ կը խմուի, Ուրմիոյ լիճը շատ աղի է, Ովկիանոսի ջուրէն ալ աւելի, իսկ Վանայ լճին ջուրը շատ սոստ, փոթառ եւ ուրիշ ալքալիներ կը պարունակէ: Այս

պատճառով Վանայ լիճը շատ օգտակար է լողանքի համար, վասն զի իր ջուրը օճաթի լուծոյթով լեցուն է գրեթէ: Վանայ լիճն մասնաւոր գեղեցկութիւն ընծայողն է իր ջուրին կապոյտ գոյնը, իր ձեւը, իր բազմաթիւ խորշերը եւ չրջակայ վտեմ լեռները: Լիճը բազում մը արձակած է իր արեւելեան ծայրէն, որ ըստ ոմանց ցամաքի պարանոցով մը ժամանակաւ բաժնուած էր լիճն գլխաւոր մարմնէն: Արեւելքէն արեւմուտք, բազում ալ հաշուելով, լիճն ամբողջ երկայնութիւնն է իր 425 հզրմիտր., իսկ լայնութիւնը 50: Լինչ կը հաշուէ թէ լիճը ծովու մակերեսէն 2,255 կանգուն բարձր է: Աղթամարէ եւ Կոսեց Անապատէն դատ կայ նաեւ Լիւմ կղզին՝ լիճն բազկին մէջ, եւ այդ կղզին ալ վանք ունի: Աղթամարի մօտ կը գտնուի Առտէր, անրնակ փոքրիկ կղզի մը: Ասոր անուան վրայ սա աւանդութիւնը կայ թէ բարեպաշտ վանական մը ժամանակաւ ջուրերուն վրայ քայնց երթալու համար իր Տէրօջ, որ այս կղզիին վրայ երեւցաւ եւ վանականին հրամայեց ցամաքէն իր ըով երթալ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՆ ԵՆ (Յ. Գ. Գ.)

Բ

Մանուկները, ինչպէս որ մեզի մտային եւ բարոյական նկարագիր կը սորվեցնեն, կը սորվեցնեն նաեւ գիտութեան եւ գիտելու մեթոդ: Բնութիւնը, որ երէկ կը համարուէր թէ երբեք չունի կարեւորութիւն, այսօր ուսուցիչ մը եղած է, եւ համարէն մարդկութիւնը անոր առջեւ ծուծը կրկնած իմաստութիւն կը սորվի անկէ: Բնութիւնն ալ փոխադարձաբար իր ծածուկ դանձերը բացած՝ դանոնք թէ՛ կ'ուսուցանէ, կը դաստիարակէ, թէ՛ անթիւ բարիքներ կը շնորհէ անոնց: Մանուկն ալ այսպէս է: Ժամանակաւ ոչ օք զայն հաշիւի կ'առնէր: Բայց հիմա իմաստունները անոր ստորը նշուած՝ անկէ կը սորվին դիտական ծանօթութիւններ:

Նախ, Հսկելու-Բնական շրջան-Լին Դէլ: Գիտունք, մարդկային հոգւոյն ընտելութիւնը եւ կարողութիւնները ուսումնասիրելու ատեն, մանուկին շատ կարեւորութիւն չտուին մինչեւ վերջերս: Կը կարծէին թէ, որովհետեւ մանուկը մարդու պզտիկն է, չափահաս մարդիկը հասկնալով պզտիկն ալ հասկցած կ'ըլլան: Ուստի չափահասներուն հոգեկան կեանքը քննելէ ետքը պզտիկներն ալ այսպէս կը խորհին հետեւեցնելով, չափահասներուն մէջ տեսնուած օրէնքները պզտիկներուն ալ պատշաճեցունքին: Բայց, այժմու հասկցուածին նայելով, ճշմար-

տութիւնը ասկէ բոլորովին տարբեր է: Մանուկները բազում պարագաներու մէջ չափահասներէն տարբեր կը խորհին: Մանուկներուն ուսանելու, յիշելու, երեւակայելու եւ մտածելու եղանակը չափահասներունէն յօյժ տարբեր է: Չափահասներուն մտային սոյն գործողութեանց մէջ արուեստական տարր մը կայ մինչ մանուկներունը բոլորովին ընական է, ուստի անձա՛հ է մանուկներուն հետ վարուել չափահասներու հետ վարուելունման: Հետեւապէս վերջին տարիներու մէջ մարդկային հոգեբանութեան վրայ մանկական հոգեբանութիւն անունով ճիւղ մը եւս երեւան եկած է: Թէեւ մանուկներու հոգեկան վիճակները սահմանել դժուար է, սակայն գիտունք զգուշութեամբ քննած հետազոտած են թէ մանուկները ծնանկէն ետքը հագեկան կեանքի մէջ ինչպէս կը դարձանան, երբ կը սկսին ծիծաղիլ, քայլել, խաղալ, խօսիլ, գրել, գծել, խօհիլ, երեւակայել, դադափարներ կազմել, եւ ուրիշ մտային գործեր կատարել, եւ ասոնց մէջ յառաջդիմելու միջոցին անոնց մէջ ինչ վիճակներ տեղի կ'ունենան: Այս հետազոտութիւնը կ'օգնէ մեզի չափահասներուն ալ մտային կեանքը լաւագոյնս հասկնալու: Գիտութեան այս ճիւղը տակաւին շատ որոշ կերպարան մը առած չէ, եւ գիտունք տակաւին կարող եղած չեն աղէկ հասկնալ մանուկը: Բայց ամենայն երկայնմտութեամբ եւ ջանքով կ'ուսուցանալին զայն, եւ անտարակոյս մանուկը տակաւին շատ բաներ պիտի սորվեցնէ անոնց:

Երկրորդ, Մանուկները Դիւր գիտելու մեթոդ: Թէպէտ տան մէջ ծնողները, դպրոցին մէջ վարժապետները դարերէ հետէ կը կրթեն մանուկը, դարմանալի է որ դեռ սա վերջին դարուն վերջին տարիներուն մէջ սկսուած է զանոնք կրթելու ճշմարիտ մեթոտը հասկնալ: Չայս եւս մեզի մանուկներն իրենք սորվեցունցած են:

Լեզու ինչպէս սորվեցնելու է: Ձեռք գրելու, յետոյ վանկերը, յետոյ բառերը եւ պարբերութիւնները սորվեցուր, յետոյ քերականութիւնը տուր: Թող Բառագիրութեան եւ Համաձայնութեան համար տարիներ վատնեն անոնք, ըսին հին վարժապետները: Բայց մանուկները, ցուցնելու համար թէ այս մեթոտը իրենց գործին չգար, դարեւով քերականներ մաշեցին, քերականութիւններ պատռեցին, դպրոցէն փախան, ֆալախ կերան: Իրողութիւնը օտ է որ երբ խեղճ մանուկին ընական մեթոտը քննուեցաւ՝ տեսնուեցաւ որ անիկա նախ պարբերութիւնները, յետոյ վանկերը եւ ամէնէն ետքը գրելը կը հասկնայ եղեր:

Չափահասները վերլուծական մեթոտով կը սոր-վին, մանուկները՝ բաղադրական մեթոտով: Հին մեթոտը պարզէն սեփական բաղադրեալին երթալ կը ձգտէր, իսկ մանուկը գոց ընելու ապահինելով լեզուն կը սորվի: Եւ հիմա որ հասկցաւեցաւ մանուկին լեզու սորվելու կերպը, այլեւս շատ դիւրացած է անոր լեզու սորվեցնելու արուեստը: Զրօտանքի կերպարանն առած է:

Թաւառահարկէն ինչպէս սորվեցնելու է: Հին ատենը կանոնները, թաւանշանները, բացատրութիւնները, օտարմանները կը խճողէին մանուկին դուռը: Մեր տղայութեանը օր մը մեր վարժապետը մեր ընկերներէն մէկուն — քթամիտ տղու մը — հարցուց, «Յանգամ 6 ինչ կ'ընէ: Տղան «Տառը,» «Յիսուսն,» «Բառաստեղծը,» վերջապէս բաց ի 30է իր գիտցած միւս թիւերուն շատը ըսաւ, բայց վարժապետը չընդունեց: Տղան վեց խաղալ կը սիրէր: Ուստի երբ վարժապետը ըսաւ, «Եթէ 6 վեցը մէկ փարա ըլլայ, 5 փարայի քթան վեց կրնաս առնել,» տղան իսկայն «30» պատասխանեց: Բայց այս պատասխանին վրայ վարժապետը «Վէ՛գի հալիւը գիտե՛ս, եւ 5x6ը չե՛ս գիտեր» ըսելով աղուն լաւ ծնծ մը քաշեց: Եւ սակայն ասոր մէջ ոչ թէ տղան վարժապետէն, այլ վարժապետը տղէն դառ առնելու էր: Տղան ոչ թէ վերջեալ թիւ այլ խալիւը թիւ սորվեցնել պէտք է: Պէտք է անոր ուշադրութիւնը արթնցնող թանձրացեալ իրերու առնչութեամբ հալիւ սորվեցնել: Թաւանշանը յետոյ կու գայ:

Աշխարհագրութիւնը ինչպէս սորվեցնելու է: Մեր մանկութեան ատեն մենք թաւանշաններով նշանակուած աշխարհացոյցի առջեւ կայնած ժամերով կ'աշխատէինք գտնել Բաժնաթեան, Ռիօ Նանէյ-րոն, Փոփոզաթափէթլը, եւ գոց կը սորվէինք Ուրալ, Վոլկա, Տոն, Տնիբէր եւն. գետերուն ցանկը: Թէեւ մեր այժմու աշխարհագրութեան դասագիրքներն ալ տակաւին լեցուն են այսպիսի անիմաստ վարժութիւններով: Մանուկը չոր եւ ցամաք անուններ սորվելէ համ չառնել, պէտք է անունները մանրապէպերով եւ տեղերը մարդերով կենդանացնել:

Բարոյագիտութիւնը ինչպէս սորվեցնելու է: Այսօր մը պատուէրներու ցանկ տուր, թող գոց ընէ տղան: Սապէս նապէս մի ընելու ըսէ, եւ յետոյ գաւազանի հարուածներ տուր, աչք վաթցուր: Դէմդ խօսք խօսել մի տար, երես մի տար, եթէ քեզ կիրք հանէ, աղուար ծնծ մը քաշէ: Բայց ժանուկը ասանցմէ չօգտուիր: Անիկա միմօս մըն է, բարտիքը դառնող անձանց եւ իբմէ մեծերուն կը

նայի եւ զանաւը կ'ընդօրինակէ կապկորէն: Արդ, մանուկին առջեւ բարի կեանքը եւ զանիկա հիացնող հետաքրքրաշարժ եւ ուշագրաւ պատմութիւններ զանիկա դիւրաւ պիտի բարձրացնեն բարոյապէս:

Հապա կրօնական դաստիարակութիւնը: Այս մասին քիչ անընական կերպով կրթութիւն կը տուի մանուկներու: Իբր թէ մանուկները մեծցած եւ նորէն պզտիկցած մարդիկ ըլլային, կը ձեռնարկուի անոնց այնպիսի վարդապետութիւններու եւ կանոններու վրայով հրահանգներ տալ, զորոնք չափահաս անձինք անգամ աղէկ չեն կրնար հասկնալ: Մինչ եթէ քննուէր թէ անոնք ինչպէս կրնան դարգանալ հոգեւոր աշխարհը հասկնալու մէջ, կրօնական ճշմարտութիւնները աւելի խելքի մօտ եղանակաւ մը կ'ուսուցուէին:

Վերջապէս գիտութեան իւրաքանչիւր ճիւղին մէջ եւ կրթութեան ու դաստիարակութեան իւրաքանչիւր շրջանակին մէջ շատ իմաստութիւն պիտի սորվէինք, եթէ մանուկներու մտային կեանքը քննէինք եւ հետազօտէինք: Ուստի եթէ մէն մի ծնողը իր զաւակներուն ներքին կեանքին եւ ճշմարիտ գգայութեան ըստ կարի կատարեալ եւ ուղիղ կերպով տեղեկանար, եւ իւրաքանչիւր ուսուցիչ եւ ուսուցչուհի իր գիրքերէն աւելի իր վարչութեան ներքեւ գրանցուող զաւակներուն հոգեկան կեանքը եւ կարողութիւնները ուսանէր կամ ուսումնասիրէր, մենք թէ՛ աւելի գիտուն անձինք կ'ըլլայինք եւ թէ՛ մանուկները աւելի աղէկ կրթուել եւ դաստիարակուել կարող կ'ըլլայինք: Արդ, աղէկ սորվինք մեզի տուած դասերը մեր մանուկներուն օրոնք մեր ուսուցիչներն են:

Գ Ն Ր Ջ

ԲԵՒԵՌԻՆ ՀՐԱՊՈՅՐԸ

(Հրահանգար Ռ. Ի. Փերէ)

(Շուր. Զաւարդ Ռիւն և վերջ)

Ուրիշ բան մըն ալ Արշային օտարմաններու խաւարն է, որ առ հասարակ օխալ հասկցուած է: Բեւեռի «Մեծ գիշերը» ամէնէն վսեմը, ամէնէն խիստը եւ թերեւս ամէնէն փորձառուներն է երկրագնդիս բոլոր ընդհանրութեան մէջ: Է այնպիսի բան մը, զոր անգամ մը փորձառու եղողը բնաւ չմոռնար: Ո՛րչափներ կրնան իրապէս ճշմարիտ պաղափար մը կաղմալ անոր վրայ, մինչեւ իսկ եթէ ըսեմ թէ այդ գիշերը շարաթներ եւ ամիսներ կը տեւէ: Զանազէք երեւակայել, եթէ կարող էք, թէ ինչ պիտի ըլլար Միացեալ Նահանգաց իւրաքանչիւր բնակչի վի-

ճակը, եթէ ամէն տարի արեւը մարը մտնէր Հօգ-տեմբերի օկիդրները եւ չծագէր նորէն մինչեւ Փետրուարի վերջը : Առիկա Արջային օտմաննե-րու միջին գիշերն է, թէեւ, ինչպէս արդէն ըսած եմ, նոյն իսկ Բեւեռին վրայ այս գիշերը վեց ա-միս երկայնութիւն ունի, Սեպտեմբեր 21էն մինչեւ Մարտ 21 :

Այս «Մեծ Գիշերն» է որ շատ անգամ մարդիկ խենթեցեցած է Հիւսիսի մէջ : Խաւարի այս եր-կար, գրգռիչ, ճնշիչ ծանրութիւնը Արջային օտ-մաններու գործերուն մեծ եւ անխուսափելի խոչ-ընդոսն է : Բայց ամբողջ տարին աւելի կամ նուազ խաւարի ժամանակամիջոց մը չէ Արջային օտ-մաններուն մէջ : Ճիշդ ինչպէս ձմեռը սաստիկ եւ գրեթէ անտանելի խաւարի ժամանակամիջոց է, նմանապէս ամառն է շարունական, պայծառ եւ ժամանակ ժամանակ կտրուցեցիչ արեւու լոյսի ժամանակ մը :

Լուսթիւնը գրեթե ան օրերի նիւթ մը եղած է Արջային մէկէ աւելի ճանապարհորդի եւ գրողի — Արջային օտմաններուն անտանելի լուսթիւնը, իմ մասին խօսելով, ես չունեցայ այս լուսթեան փորձառութիւնը : Եթէ մէկուն վրանը կամ իջե-վանը ծովուն մօտ ըլլայ, օտին անգին խաւին բարձրացումը եւ անկումը, մակընթացութեան եւ տեղատեւութեան ներգործութեան ներքեւ, օտ-նամանիքի շարունական ձայնիւններ, պայթիւն-ներ եւ շառաչիւններ յառաջ կը բերեն, որոնք եր-բեք չեն դադրի բոլորովին : Եւ եթէ վրանը ներ-սերը դռնուի, այնպէս կը պատահի որ ժամանա-կին մեծագոյն մասին մէջ հօվը եւ տեղացող ձիւնը շարունակ կը ռուլեն եւ կը մոնչեն : Առիկա կ'ըլ-լայ ձմեռ ժամանակ : Կարճատեւ ամառուան մէջ ծովային անթիւ թռչուններու աղաղակները եւ թեւերուն բաղխման ձայները, Արջային վտակնե-րու խթաղիւնը, օտի եւ ժայռերու դէմ ալիք-ներու հարուածը օդը կենդանի կը պահեն՝ անընդ-հատ մըմունջ մը յարուցանելով : Եւ օակայն ա-տեն ատեն վերջին առտիման լուսթեան ժամանա-կամիջոցներ ալ տեղի կ'ունենան : Այն ատենները լուսթիւնը, ինծի համար, խորչելի, անհաճոյ չէ, այլ՝ հմայիչ իր բացարձակութեան եւ զտութեան յատկութիւններով :

Անթութիւնն ու օտալկութիւնը կարեւոր դեր կատարած են Արջային օջ օակաւ արշաւանք-ներու մէջ : Բայց պէտք է յիշել թէ ատենք հա-ւասարապէս աչքառու դեր մը կատարած են ա-ւելի նպատաւօր համարուած երկիրներու արշա-ւանքներու մէջ : Անհոգութիւնը, կամ յոռի անտե-

տեութիւնը կամ անփորձութիւնը կրնան ծանր տառապանքներու պատճառ ըլլալ աշխարհիս ոեւէ կողմը : Ինչպէս խաւարի՝ նմանապէս անթութեան նկատմամբ քանի՞ հօգի կը դնուին որ գիտեն թէ ինչ է իրական անթութիւնը, կամ քանի՞ հօգի կարող են ճշմարիտ գաղափար մը կազմել անոր նկատմամբ : Ես չեմ խօսիր հիմա անթութեան վրայ այն մարդուն որ սովամահ կ'ըլլայ կամաց կամաց, մինչեւ որ կը կորնոյնէ իր գիտակցու-թիւնը, որու համար կեանքը ամենատկար կայծ մըն է միայն : Ես երբեք չեմ գիտցած այսպիսի ա-նթութիւն :

Ինչ որ ըսել կ'ուզեմ, այն անթութիւնն է զոր կը դպայ մարդ մը որ շարաթներով կը գործէ Արջային օտմաններու կծանող օդին մէջ կէս կամ աւելի նուազ կերակրով, մինչեւ որ կ'ըլլայ նի-հար մեքենայ մը օտկորներէ եւ ջիղերէ բաղկացեալ, ըսել կ'ուզեմ անթութիւնը մարդու մը՝ որու օրտը եւ թոքերը եւ մկանները չափազանց երկար ժամանակ կը գործեն, եւ քրու արիւնը օտկայն տակաւին կարմիր է եւ տաք, եւ անոր ամէն մէկ կաթիլը Մի'ս կ'ա-ղաղակէ : Ատիկա է այն անթութիւնը որ մար-դու յարձակիլ կու տայ արջու մը կամ մուշկա-ցուի մը վրայ, զոր նոր օպաննած է, եւ կը վեր-ցնէ մորթը իր դանակով : Այն անթութիւնը որ, երբ բալխիւրին լծուած շունը կը մեռնի, մարդուն վանել կու տայ միւս շունները մինչեւ որ ինք ու-տէ մեռած շան դիակը :

Եւ օակայն մինչ այս Արջային երկիրները ի-րենց ցուրտով, իրենց խաւարով, իրենց տառա-պանքներով, աշխատութեամբ եւ օտաւանջու-թեամբ օտաւանելի խրտուեցեցեցի են հիւանդնե-րուն, ծերերուն, երկչտաններուն, անյիշատակ ժա-մանակներէ հետէ ամենահօգոր հրապոյրն եղած են երկրագնդիս օեւէ կողմը առողջ եւ զօրաւոր մար-դոց եւ տղոց : Ուրիշ ոչ մէկ վայր այսքան հզօրա-պէս եւ ընդհանուր կերպով աշխատեցած է ու-ղեղը եւ արիւնը, ինչպէս այս շացեցիչ, վտան-գաւոր եւ խորհրդաւոր երկիրները : Անոնց դադա-նածածուկ հանգամանքները, նորութիւնը, մեծու-թիւնը եւ մաքրութիւնը, ամէնն ալ մեծ հրապոյր են շատ մարդոց :

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏԻՊԱՐ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Առողջապահական պատճառներով, մինչեւ իօկ դա-րեր առաջ, օրէնքներ զրուեցան Եւրոպական քանի մը երկիրներու մէջ կերակուրներու հօնդութեան մասին, մասնաւորապէս մօխն, բայց չունինք վա-

ւերական տեղեկութիւն թէ կենդանիներ սպանեց-
լու մասնաւոր տեղեր սահմանուած էին մինչեւ
բաղդատարար մօտ ժամանակներս, այսինքն վեր-
ջին հարիւր տարիներու մէջ: Սպանդանոցներ կը
յիշուին սակայն Գերմանիոյ մէջ կանուխ՝ մին-
չեւ 1276, բայց առօնք կամ անհատներու ձեռք
կը գտնուէին, եւ կամ կը կառավարուէին արհե-
տի մը պատկանող խուճերէ երօնք կը տիրապե-
տէին Միջին Դարերուն մէջ: 1868ին էր որ օ-
րէնք մը դրուեցաւ Բրուսէլոյ թագաւորութեան
մէջ, որ իշխանութիւն կու տար անոր քաղաքա-
պետութիւններուն՝ շնչելու բոլոր անհատական
սպանդանոցները, եւ դրսէն բերուած միներուն
առեւտուրը չափաւորելու: Այս առոյն վիճաբա-
նութիւն մը եղաւ Պերլինի մէջ իշխանութիւննե-
րուն եւ արջաթի սպանդանոց ունեցողներուն մէջ-
տեղ, որոնց արտօնագիրը շնորհուած էր այս ար-
հեստը գործելու: Ի վերջոյ որոշուեցաւ թէ աղէկ
է վերցնել անհատական սպանդանոցները, որպէս
զի քաղաքին բնակիչներուն շահերը չծառայեն ան-
հատներուն չահաւերութեան: Եւ սակայն 1877ին
1881ին էր որ Արջաթիներու Կեդրոնական Հրապա-
րակը եւ Մեծագոյն Պերլինի Սպանդանոցը հիմ-
նուեցան քաղաքային կառավարութիւնէն: Անհա-
տական հրապարակները շուտով օտարացեցան
փակուիլ, վասն զի առկէ ետքը իրենց գործը շու-
տով վնասուեցաւ, այն պատճառաւ որ անհատա-
կան ձեռնարկները անկարող եղան մրցիլ քաղա-
քապետական ձեռնարկին հետ ճարակի եւ նման
իրաց զիններու մասին, նաեւ պաշտօնական սպան-
դանոցներուն ընծայած գերազանց զիւրութիւննե-
րուն պատճառաւ:

Պերլինի խանութները եւ սպանդանոցները
գրեթէ չորս հարիւր արտավար տեղ կը գրա-
ւեն: Սպանդանոց չէնքերու համար ծախսուե-
ցաւ աւելի քան տասը միլիոն մարք (300,000 օս-
կի), եւ մինչ այդ չէնքերը գործածուած են գրեթէ
քսանըֆինգ տարիներէ ի վեր, յաճախ յաւելում-
ներ եւ փոփոխութիւններ եղած են չէնքերուն
մէջ մինչեւ թուականս, զանիկա տիպար հա-
տատուութիւն մը ընելու համար իր տեսակին մէջ:
Առողջապահական տնօրինութիւնները բացառապէս
գերազանց են: Հականեխուժ գրեթէ կատարեալ
է, բայց ծախքը անշնչ է բաղդատապէս: Արջա-
թիները կը քննուին երբ սպանդանոց կը բերուին,
եւ միտը նորէն կը քննուի չէնքէն դուրս հանուելէ
առաջ: Քննիչներուն մէջ կան անասնաբոյժներ եւ
խոզերու յատուկ ճարակախոսին Իշիփիոնի մասնա-
գէտներ եւ զանազան կարգէ օգնականներ: Անաս-

նաբոյժները, հարկաւ, իրենց պաշտօնին համար
արտօնութիւն տուած են կառավարութեան
թիւս քննութիւն մը անցնելէն ետքը, եւ երդ-
մընցած են իրենց պաշտօնը կատարել խղճատօրէն
իրենց բոլոր կարողութիւններով: Խոզու մօրին
քննութիւնը մանրադիտակի միջոցաւ կ'ըլլայ եւ
բացառապէս եւ մասնաւոր խնամով: Անասուննե-
րը սպաննելու եւ միտը պատրաստելու զանազան
գործողութիւնները կը տնօրինուին օտարկանական
ամենախիստ կանոններու համաձայն: Արջաթիներ
եւ ուրիշ կենդանիներ պէտք է սպանդանոցի չէն-
քը բերել երկաթեղիով կամ հասաբակ կառքով
եւ պէտք չէ կապել ոչ անոնց օտքերը եւ ոչ բե-
րանները: Արջաթիները փոխադրող օայլերը կամ
կառքերը ընդարձակ ըլլալու են որպէս զի կենդա-
նիները չխռնուին իրարու վրայ: Կանոնը իւրա-
քանչիւր երկու հօթթու համար կը պահանջէ մէկ
քառակուսի եարտա, իւրաքանչիւր երեք օշխարի
համար՝ մէկ քառ. եարտա, եւ երեք օտարական
մեծութեամբ խօզի համար՝ երկու քառ. եարտա:
Հաւեր, թռչուններ պէտք է փոխադրել վանդակ-
ներով կամ լաւ օդաւորուող արկղերով: Ար-
գելուած է զանոնք տանիլ տօպրակներով կամ օտ-
քերէն իրար կապուած: Մեծագոյն խնամքը տա-
նելու է արջաթիները սպանդանոցին բակը տանելու
առոյն, եւ գործաւորները օստիկ կը պատժուին
եթէ անգութ վարմանքի ամենափոքր նշան մը
ցուցնեն: Կենդանիներուն համար պատրաստուած
փարախները կամ գոմերը ընդարձակ, մաքուր եւ
լաւ օդաւորուած են: Ողջ արջաթիները առ հասա-
րակ գոմերուն մէջ կը քննուին:

Եթէ տեսնուի որ կենդանին մօրթուելու ան-
յարմար է, պէտք է անմիջապէս ուրոյն ախտի
մէջ ղնել զայն: Այսպիսի կենդանիներուն տէրերը
կամ անոնց գործաւորները պէտք է որ տան պահան-
ջուած ամէն տեղեկութիւն, անոնց ուրկէ՝ ըլլալուն,
ինչ ծագում ունենալուն, եւն. նկատմամբ, ինչ-
պէս նաեւ անոնց նկատմամբ որոնք կը մեռնին
սպաննուելէ առաջ: Այս վերջին պարագային մէջ
դիակները անմիջապէս կ'անդամահատուին: Եթէ
կենդանի մը պիտի մօրթուել անոր մէկ ախտին
կամ վիրաւորուած, վնասուած ըլլալուն պատճա-
ռաւ, պէտք է նախապէս թայլուութիւն օտանալ
պաշտօնական անասնաբոյժէն: Համաճարակ ախ-
տերով վարակուած կենդանիները ուրոյն ախտի
մէջ կը դրուին, եւ անոնց հետ չփման մէջ գըտ-
նուած բոլոր միւս կենդանիները եւս կը մեկուս-
ացուին:

Արջաթիներու, հօթթիւրու, օշխարներու եւ այ-

ծերու մարմինները պէտք է որ սպաննուենէն ըստ կարի անմիջապէս ետքը քննուին : Կը քննուին անոնց միտքերուն նաեւ բերաններուն , կուրծքերուն , ստամոքսներուն , փսրերուն , արիւնին եւ փորոտիքներուն եւ մանաւանդ թիքտերուն , լեարդերուն , փայծաղներուն եւ թոքերուն վիճակը : Եթէ միտը լաւ վիճակի մէջ գտնուի , կ'անցուի եւ կը դրոշմուի կամ պիտակ կը փակցուի անոր վրայ : Եթէ այնպէս չգտնուին , աղէկ մասերը կը դրոշմուին , իսկ մարդկային սպառման անյարմար գրտաձուանները ոտականութեան կը վերադարձուին : Եթէ ամբողջ միտը զէշ վիճակի մէջ գտնուի , ոտականութիւնը կը փճացնէ զայն : Եւ այսպէս անոր չահագէտ եւ անխիղճ անձանց ձեռքն իյնալուն առաջը կ'առնէ :

Մտագործները եւ անոնց օգնականները անձամբ պարտին կատարելապէս մաքրել պատերը եւ գետիկները զանոնք գործածելէ անմիջապէս ետքը : Միտը կտրտելու ատեն ստամոքսին եւ փորոտիքին պարունակութիւնները պէտք է պարպել յատկապէս պատրաստուած ընդունարաններու մէջ : Աւելորդ բեկորները , օրչափ մանր ըլլան ալ , նետուելու չեն փողոց կամ յիշեալ ընդունարաններուն մէջ , այլ՝ անոնց համար պատրաստուած մասնաւոր ամաններու մէջ : Սպանդարան օննեակներուն առջեւի փողոցները եւ շէնքերուն մէջի անցքերը յետին զգուշութեամբ մաքուր կը պահուին ըստ ամենայնի :

Կենդանիները սպաննելու գործողութիւնը ըստ կարի գթած եղանակաւ կ'ըլլայ : Եղջերաւոր արջառները , որոնք կը սպաննուին ճակատին ծանր մուրճով տրուած հարուածով , տառնուլ տարեկանէ վեր եւ ի ձեռքին վկայական ունեցող մարդիկ արտօնեալ են սպաննել : Խօզերը պէտք է որ թմրեցուին մորթուելէ առաջ , եւ պէտք չէ որ տաք ջուրը խոթուին մինչեւ որ արեան հոսումը չդադրի բոլորովին : Հորթեր եւ ոչխարներ կրնան մորթուիլ տախտակներու վրայ միայն , դանակով : Բոլոր միւս պատրաստութիւնները պէտք է որ անմիջապէս յաջորդեն անատունին մորթուելուն :

Չանազան տեղերու մէջ հեղուկութեան , քննութեան գործը մեծ զգուշութեամբ կը կատարուի , եւ ոչ մէկ գործաւորի պատեհութիւն կը տրուի անգիտանալ կանոն մը , մինչեւ իսկ եթէ անիկա փափաքի : Կտրտելու գործին յատկացած օննեակները ընդարձակ են եւ լաւ օդաւորուած ու լուսաւորուած : Կտրտելու գործողութիւնը կը կատարուի տեղափոխելի փայտի կոճղերու վրայ : Եւ ցերեկեան գործին աւարտելէն

անմիջապէս ետքը , այս կոնդերը եւ միւս շարժական գործիքներն ու կահերը եռացած ջրով կը խօզանակուին եւ կը հանուին օննեակէն , որ այնուհետեւ աղուօր մը կը լուսացուի վերէն վար : Սննեակներուն մաքրութեան այս մեթոտը ի գործ կը դրուի ամբողջ շէնքերուն մէջ եւ , ուր որ հարկ է , ջրով մաքրելէ զատ հականեխականներ ալ կը գործածուին :

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԱՅՐԴԻ ԶՆՄԱՐԱՆԷՆ (ՏԲ. ԷՌԻՆԷՆ)

Խաբբերդու Թեմի Պատուելիներուն , Քարոզիչներուն եւ Վարժապետներուն ողջոյն(*) :

Սիրելի եղբայրք ի Քրիստոս . Շատ մը Քրիստոնեայ աշխատողներուն Քրիստոսի վարդապետութենէն մաս մը մերժելը , Քրիստոսէ իրենց տրուած բնելիք գործը ձգելը , Աստուծմէ տրուած պատասխանատուութիւնները յանձն չառնելը եւ իրենց առջեւ Աստուծմով դրուած յոյժ մեծ պատեհութիւններուն համեմատ չապրելը երբ կը տեսնեմ , շատ անգամ սիրտս կը նեղանայ : Խաբբերդու մէջ աշխատող Քրիստոնեաներէն ոմանք այս տեսակ պակասութիւններ օւնին : Ուրեմն աղօթքով ու քրիստով ի սրտով , այս Սբ. Գրքի ընթերցումը ձեզի կը ներկայացնեմ : Կ'ուզեմ որ մենք այս դաշտին մէջ եղողներս մեր Տէրոջը վարդապետութեան հաւատարիմ մնանք , կը յուսամ թէ իւրաքանչիւրիս Աստուծոյ պիտի խօսի անձնական պատգամ մը , որպէս զի ամէն աշխոյժ եւ գործնական ջանքի մը մղուինք : Պէտք է որ հոգիներու փրկութեան համար ջերմեանդ փափաք մը ունենանք : Պէտք է որ ճանչնանք հոգիներուն փրկութեան համար բուն մեր պատասխանատուութիւնը , Բայց նախ եւ առաջ ծնրադրենք եւ Սբ. Հոգիին մասնաւոր առաջնորդութիւնը եւ ներշնչումը խնդրենք սրտով : Եւ այս աղօթքի հոգիովը շարունակելով՝ Աստուծաշունչը առնենք եւ այս կարեւոր խնդրին նկատմամբ անոր վարդապետութիւնները ուսումնասիրենք :

Աստուած Հայրը , Յիսուս Քրիստոս Որդին , եւ Սբ. Հոգին բոլորը Քրիստոնէական աշխատողներուն միջոցով կը գործեն հոգիները փրկելու համար : Լաւ կ'ըլլար որ սկսած ժամանակնիս ասօնց աշխատանքի մասնաւոր բաժանումները հաշկնայինք : Բայց մեծ գործ մը կ'ըլլար Սբ. Գրքին մէջ այս նիւթին նկատմամբ գտնուած բոլոր վկայութիւնները օւսումնասիրել : Ուրեմն կարճ կտրեմ

(*) Այս իբրեւ ճառ խօսուած է Խաբբերդի Աստուածաբանական շեմարանին մէջ , Խճ. Ա-Կր.

լու համար՝ Աստուած բառը երեք անձերուն պաշտօնները միաբերելու պարունակող պիտի հասկընանք։ Հոգիներուն փրկութեան գործին մէջ Աստուծոյ բաժինը հասկնալու համար բանալը իբրեւ առաջին վկայութիւն Ա. Կոր. Ի. 3ը։ Մարդ կը տնկէ եւ կը ջրէ, բայց Աստուած կ'աճեցնէ։ Այս ամէն խօսքերուն «Ամէն» կ'ըսենք որտեղ։ Ամէն բառը ճշմարիտ է, բայց ամբողջ ճշմարտութիւնը չէ։ Որչափ շատ անգամ հոգիս կը նեղուի, երբ կը լսեմ թէ անձնուրաց Քրիստոսեայ մը իր անպտղաբերութիւնը ծածկելու համար այս վկայութիւնը իբրեւ չքմեղանք կը գործածէ։ Ես կը հաւատամ թէ ամէն ատեն, երբ խաչեալ Փրկիչը իր օրհնութիւններուն բերնէն կը լսէ այս սխալ մեկնութիւնը եւ անպատշաճելի պատճառները, իր օրհնանքով մըն ալ կը խոցուի։ Ծշմարտութեան մնացած մասը գտնելու համար թողալի գիմենք Քրիստոսի ա խօսքին (Մար. Դ. 26-28)։ Մարդը տերմը կը ձգէ, Աստուած կ'աճեցնէ զանկա մինչեւ հունձը ժամանակ։ Այն ատեն աշխատելու կարգը նորէն մարդունն է։ Մարդը մանգաղով պէտք է հնձէ։ Եւ հնձելը շնչուած է։ Քանի՞ քանի՞ անգամ հոգիներ կը կտրուին, որովհետեւ Քրիստոսեան իր հնձելու պատասխանատուութիւնը կը մերժէ։ Կամ որովհետեւ Սբ. Հոգին հետ շարժառնչութեան մէջ չէ, որպէս զի գիտնայ թէ երբ խնդրելու է մէկէ մը որ ինք Քրիստոսեական կեանքը մոռնէ, եւ կամ Քրիստոսեան այնչափ վախկոտ մէկն է որ այս հրաւերը տեսէ մէկուն բնաւ չի տար։ Մարդուն պատասխանատուութիւնը մինչ իսկ աւելի կը շնչուի Յով. Դ. 35-38 մէջ։ Հոս Քրիստոս կը խօսի ուղղակի անոնց, որոնք փորձուած են իրենց հնձելու պատասխանատուութիւնը անտես ընելու։ Հնձէ, աս Քրիստոսեայ, հնձէ հոգիները յաւիտեանականութեան համար։ Ան որ կը հնձէ, վարձը կ'առնէ ու յաւիտեանական կենաց համար պտուղ կը ժողվէ։ Սերմանելը եւ հնձելը հաւասար կարեւորութիւն ունին։ Թէ՛ հնձողը, թէ՛ օերմանողը պէտք է մէկտեղ ռաբախանան։ Բայց երբ բազմաթիւ Քրիստոսեաններ կը դիտենք, քանի՞ հատ կը օերմանեն եւ քանի՞ հատ կը հնձան։ Արդեօք ճշմարիտ չէ՞ թէ հարիւր աշխատողներէն իննսունը իրենց ամբողջ ժամանակը օերմանելու եւ վարելու կուտան, բայց հազիւ թէ մէկ հատ իր ամբողջ ժամանակը հնձելու կուտայ։ Եւ քիչուոր են անոնք որ օերմանող եւ հնձող են միանգամայն։ Նրբապարկի գործը կը քննենք, որ մէկը շատ աշխատանք պահանջող կ'ըլլայ, օերմանելը թէ

հնձելը։ Անշուշտ հնձելը։ Նոյն բանը հոգեւոր արտին համար ճշմարիտ է։ Իր ամբողջ օերմանացածին մէջ Քրիստոս շատ աւելի շնչու գրաւ հնձելու քան թէ օերմանելու վրայ։ Ինչո՞ւ կը հակադարձենք այս կարգը։ Արդեօք այդպէս ընելու իրաւունք ունինք։ Պէտք չէ՞ որ մենք հնձելը իբրեւ մեր պարտականութիւնը ճանչնանք եւ անմիջապէս գործելու ելլենք արդիւնները տեսնելու ահեկալութեամբ։ Այս վերոյիշեալ երեք վկայութիւններէն կը օրովինք թէ Աստուած կ'աճեցնէ իրաւ, բայց Քրիստոսեայ աշխատաւորին գործն է վարել, տնկել, ջրել եւ հնձել, եւ շնչու հնձելուն վրայ է։ Ինծի կու գայ թէ պնդումս արդէն յատկօրէն ապացուցուած է այս ներածման մէջ։ Բայց այս նիւթին նկատմամբ մեր Սբ. Դրբի ընթացքովը հազիւ թէ օկած ենք։ Ուրեմն աս խնդրին համար Աստուծոյ թանկագին Սօսքէն պատասխան գտնենք։

Ինչո՞ւ համար պէտք է որ հոգիներուն փրկութեան համար աշխատենք։

1. Որովհետեւ Քրիստոսի հրամանն է Մատ. ԻԸ. 19-20) համարներուն մէջ։ Տբ. Թորի անուանած է զայս Քրիստոսի յառաջ չուելու հրամանը, եւ կը գտնենք թէ Քրիստոսի Եկեղեցիին եւ հետեւողներուն ուղղուած է բոլոր գալիք դարերուն համար։ Դա՞ցէք, աշակերտեցէք, մկրտեցէք, հրաւաններ են ասոնք։ Կրնայ ըլլալ որ աշակերտելն աւելի երմանելն է քան թէ հնձելը, բայց կրնայ հնձելն ալ պարունակել։ Ինչ որ է, զոնէ այս օտոյգ է թէ չենք կրնար մկրտել մինչեւ որ վերստին ծնունդը կամ հնձելը կատարուած չըլլայ։ Քրիստոս կ'ակնկալէ որ մենք աշխատենք որոշ արդիւններ յառաջ բերելու նպատակաւ։ Այն ատեն Քրիստոս կը շարունակէ ա թանկագին խօստուած տալով թէ «Ես ձեզի հետ եմ մինչեւ աշխարհի վերջը»։

Դառնանք հիմա Յով. ԺԵ. գլխուն։ Հոս լեցուն կերպով Քրիստոս կը խօսի պտղաբեր ըլլալու վրայ։ Առաջին համարներուն մէջ մա մը Քրիստոսեական կեանքին վերաբերեալ կրնայ հասկըցուիլ։ Ինչպէս հոգեւոր յոյս, ռաբախութիւն, խողաղութիւն, երկայնամտութիւն, քաղցրութիւն, խոնարհութիւն եւ այլն։ Բայց 16րդ համարին մէջ Քրիստոս կ'ակնարկէ ուղղակի գործունեայ ջանքին պտուղը։ Մեզ կ'ընտրէ եւ կը ձեռնադրէ որպէս զի երթանք ու պտուղ յառաջ բերենք։ Ինչպէս որ վերջը պիտի տեսնենք, առաջեալները մեկնեցին զաօրկա իբրեւ Քրիստոսեական ջանքին պտուղ։ Եւ նորէն հրամանի եւ մեր վրայ

դրուած պատասխանատուութեան հետ կու գան թանկագին խօստուածները (7րդ եւ 16րդ համարները) :

Նայինք հիմա Յովհ. Դ. 38 համարին : Հոռոտութիւն Գրիգորոս կ'ակնարկէ Գրիգորոսէական աշխատանքի մէջ մեր պատասխանատուութիւնը : Յիշեցէք թէ հոռոտութիւնը կը խօսի իր առաջին աշակերտներուն իրենց առաջին ձեռնարկութիւններուն նկատմամբ : Սակայն անոնց չըսաւ թէ ես ձեզ երթանելու կը խրկեմ, որպէս զի ուրիշներ ձեր աշխատութիւններուն արդիւնքը հնձեն : Ոչ, բնաւ երբեք : Ըսաւ թէ ես ձեզ խրկեցի հնձելու ան որ դուք չաշխատեցաք : Եթէ ատկեալ այն ատեն ճշմարիտ էր, շատ աւելի ճշմարիտ ըլլալու է հիմա, քանի որ գրեթէ 1,900 տարիներ անցած են : Անտարակոյտ Գրիգորոս կը պատուիրէ մեզի որ հնձելը կամ հաւաքելը իր հրամաններուն մէջ կառուութիւն ունենայ : (Շարունակելի)

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԴԻՏԱՐԱՆԵՆ

(Շար. Նախորդ Բիւլէն)

Մեր Հայերէն օրաթերթերուն մէջ մրցումը տատկացած է : Արեւելիկն նոր կազմակերպութեամբ եւ վարչութեամբ եւ նորանոր առաւելութիւններով ու բարեօրոշմներով երեւիլը կարծես թէ բոլոր թերթերուն մէջ նոր եռանդ մը ու գործունէութիւն մը ձգած է : Ամէնքն ալ ջանք կ'ընեն իրենց զիրքը պահել, եւ հաստատուն մնալ իրենց կողմանին վրայ : Մանաւանդ հիմա շատ անգամ կը հրատարակէ նշանաւոր անձնաւորութիւններու պատկերներ : Բիւլետէնի խմբագրապետը հիմա շատ աւելի յաճախ կ'երեւի կռու խմբագրականներով : Սահմանափակ ալ կարծեմ թէ անժամանակէն շատ ընդհանուր գործունէութիւնէն : Կարծես կատարի մրցում մըն է որ կը մղուի մեր օրաթերթերուն մէջ : Եւ մրցումը լաւ բան է անշուշտ ընթերցողին համար : Այսօրու աշխարհը օրինաւորութեան եւ ազնւութեան սահմանները թափաքելու ջրհեղեղն է :

Մեր գլխաւոր օրաթերթերէն եւ ոչ մին միւսին հետ բարեկամական յարաբերութիւն ունի : Արեւելիկն դատ, որ մինչեւ վերջերս յաւետ չէր գործը մը ունէր, միւս բոլոր օրաթերթերը իրարու հետ շատ անհաշտ եղած են : Ինչպէս բարեկիրթ անձեր, նմանապէս լաւ թերթեր՝ անպատիւ բան նկատելու են զիրար վարկաբեկ ընելու աշխատիլը : Գաղափարներ կը տարբերին եւ մարդ թող վիճի : Բայց անձն ու թերթը կ'օտարել, նախատել, եւ անպատիւ ընելու ջանալ ոչ պատ-

ուարեր բան է եւ ոչ ալ շահեր : Մեր կարծիքն այն է թէ մեր օրաթերթերը եթէ իրենց այժմու ռազմական տարբեր ռազմական մը հետեւին, այսինքն, փոխանակ զիրար նախատելու՝ զիրար պատուեն, փոխանակ իրարու վրայ գէշ խօսելու՝ լաւ խօսին, փոխան զիրար վարկաբեկ ընելու՝ իրարու պատիւը աւելի բարձրացնեն, այս տեսակ ռազմական մը շահու տեսակէտով իսկ նպատակաւոր պիտի ըլլայ : Որովհետեւ հասարակութիւն մը աւելի համարում կ'ունենայ զիրար պատուող թերթերուն, քան զիրար անպատուողներուն վրայ : Մեր տեսած շնորհքով թերթերէն եւ ոչ միւսն մէջ երբեք կը յիշենք հանգիստ ըլլալ անանկ հատուածներու, ուր թերթերը զիրար կ'ոտրեն, անպատուեն ու նախատեն : Ընդհակառակը, շատ անգամ հանդիպած ենք իրարու արժէքը գնահատող հատուածներ : Եւ այսպէս ընելուն համար չեմ կարծեր որ եւեւ տեսակէտով վնասուած ըլլան : Եւ ռազմային այդ տեսակ ընթացքի մը յառաջ բերած բարեբար արդիւնքները շատ են : Ակնաբեկուած ընթացքին հետեւելու համար ռազմային, մարդ պէտք է քիչ ու շատ ազնւութիւն, վեհանձնութիւն, անյիշատակութիւն եւ լաւ յատկութիւնները եւ հանգամանքները տեսնող աչքեր ունենայ, փոխանակ փառքի, նախանձառ, շահամոլ, ռիսկալ եւ քիշախաղի ոգի մը կրելու :

Ինչ որ ալ ըլլայ ռազմային, մեր թերթերուն իրարու հանդէպ ունեցած վերաբերումը չեմ կարծեր թէ յուսահատական ըլլայ : Ասիկա կ'ըսենք երբ կը ռազմատենք մանաւանդ 30-40 տարի առաջուան թերթերուն իրարու դէմ ունեցած հակառակութիւնը երբ խմբագիրներ, հարկ չկայ անուն յիշել, օրերով իրենց թերթերուն սինակները կը լեցնեն եղբի պարզապէս զիրար նախատելով, եւ նախատական մակդիրներու մասին զիրար գերազանցելով : Այսպէս մը գոր շատ զուարճալի կերպով նկարած է մեր անմահ երգիծաբանը, Յ. Պարոնեան, իր գործերէն մէկուն մէջ մասնաւորաբար :

Ուստի կը յուսանք ու կը մաղթենք որ մեր թերթերուն ալ իրարու նկատմամբ վերաբերումը օրէ օր աւելի մտերմական, աւելի սիրալիր, աւելի պատուաւոր եւ աւելի ազնիւ ըլլայ : Եւ այս արդիւնքը ձեռք բերելու մասին թերթերուն վարչներուն եւ խմբագիրներուն չափ ալ, եւ թերեւս աւելի, կը կարծենք թէ ընթերցող հասարակութիւնը պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն ունի : Դանդի երբ հանրութիւնը կը

պժգայ լրագրական կոնկրետներն, եւ հանրային կարծիքը կը դատապարտէ զանոնք, թերթերը ինքնին կը ստիպուին իրարու հանդէպ աւելի պատուաբեր ընթացք մը օւնենալ:

26 Նոյ. 1906

Թղթակէց Աւետիքեան

Թերթիս նախորդ թիւի 890րդ երեսին Ա սիւնակի վերջնական տողին մէջ «նուէր» բառը պիտի կարդացուի հրաւեր:

ՍԱՌՆԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Ծ-ր. Ն-ի. Բի-ն. և վերջ)

Այս սառնալեռները երբեմն հողեր, թիճեր, քարեր եւ ժայռեր եւս կը կրեն իրենց մէջ, որոնցմէ ոմանք բուն իսկ սառնարաններու մօրէններն են եւ ոմանք ալ երկնաքարեր: Ընդհանուր առմամբ գիտուած է թէ Հսկարջային ջուրերուն մէջ լոզացող սառնալեռներ հազուադէպ տօրէն իրենց մէջ քարեր կը կրեն, մինչ Կրինլէնտէն, Սրիցպէրկէն, Ֆրանց-Եռզէֆ կղզիներէն եկողները միշտ շատ կամ քիչ կ'օւնենան: Հարկաւ այս տարբերութիւնը յառաջ կու գայ Հարաւային Բեւեռին թէպէտ Եւրոպայի չափ ընդարձակ բայց ամբողջովին սառերու տակ թաղուելէն, անանկ որ հողային խաւերը ցցուածքներ չունին որ քայքայումի պատճառաւ ժայռեր եւ քարեր թափեն մօտակայ սառնարաններուն վրայ: Մինակ թէ աս հարաւային սառնալեռներու յատակային մասերուն մէջ երբեմն քարի կտորներ տեսնուած են: Այս քարերը մերթ շատ խոշոր եւ ծանր կ'ըլլան ու մէկ հսկայ սառնալեռ մը կարող է տանելու մինչեւ 100,000 թոնս եւ կամ գրեթէ 13,000,000 լիտր ժայռեր: Սառնալեռը քանի՞ հեռանայ իր աղբիւրէն, այնքան կը թափին եւ կը պակսին իր բեռները: Սառնալեռներու որքան հետաքրքրական այնքան հիմնային մէկ մասնայատկանիչը իրենց ձեւերուն մէջ է: Ոմանք խորտուբորտ, ակօսացած եւ ցցունքներով անձեւ ահագին զանգուած մը առկա կողերով, ինչպէս կրաքարի ահագին ժայռեր: Ուրիշներ ուղղահայեաց քառակողմ շէնքերու նման, որոնց քիւլերը դէպ ի դուրս երկարած եւ հարթ տանիքին վրայ մեծ ու փոքր քարեր թափած են, այլ՝ մեղրախորիւխ բարդ դէզի նման բայց միակտոր, եւ երբեմն ալ յղուէն պրիսմակի պէս, խորհիլ տալով դիտողին թէ մեծ արեւեռազէտ մը մասնաւոր խնամքով զայն յղկած ու պատրաստած է: Անշուշտ այս դիւթական բազմազան ձեւերը յառաջ կու գան սառնակտորին կազմութենէն, իր վրայ գտնուած հողերէն ու քարերէն, յորձանքներէն, հովերէն եւայլն:

Մեր բանախօսութիւնը ամբողջացնելու համար հարկ կը տեսնուի ակնարկ մը եւս ձգել այն երեւոյթներուն վրայ որոնք մասնացոյց կ'ընեն հին

սառնարանները, եւ որք տեղի ունեցած են երկրաբանական հին ու վերջին ժամանակներուն մէջ: Հարկաւորապէս շատ հին սառնարանները չենք կրնար հետախուզել: Բայց մօտաւոր անցեալի մէջ պատահածները շատ որոշ կրնանք բմբռնել, երբ անոնց հետքերը տակաւին այնքան բացայայտ ու ընթերցելի են: Մարդուն գոյութենէն վերջ երկիրս երկրաբանական երեք շրջաններ ունեցած է: Աւելի յառաջ շրջանն է, որ ատեն երկիրս կեղեւին զանազան մասերը արտառովոր բարձրացման ենթարկուեցան: Հիւսիս. Ամերիկայի արեւելա-հիւսիսային մասը, Եւրոպայի արեւմտա-հիւսիսային կողմը եւ Սիպերիա՝ 1,000-2,000 տարեկան վեր բարձրացման քան ներկայ մակերեսները: Ու այս վերելքը միացուց ներկայ Բանատայի կղզիները, Կրինլէնտը, Իսլանտան բոլորը մէկ, ինչպէս նաեւ Պալթիկ եւ Հիւսիսային ծովերը: Մանչի նեղուցը անհետացած, Սքանտինաւիա, Բրիտանական կղզիք, Գերմանիա, Ռուսիա, Ֆրանսա միակտոր ցամաքի մը վերածուեցան եւ թերեւս Եւրոպան եւ Աֆրիկէն քանի մը պարանոցներով յօդուած էին իրարու: Աս բարձրացման իբր հետեւութիւն սոյն ցամաքները վերածուեցան երկրային սառնարաններու, որոնց 10,000 տարեկան թորութիւնը տակաւ առ տակաւ կը նստադէր դէպ ի բարեխառն դօտին երթալով, Ներկայ Կրինլէնտի 6,000-10,000 տարեկան սառնալեռը իր 500,000 քառակուսի մղոն տարածութեամբ, ինչպէս Փրեֆ. Նանսէ հաշուած է, շատ պիտի գաճաճէր սոյն հսկայ սառնարաններուն քով, որոնք իրենց անհաշուելի ճնշման տակ յամրելնաց կը շարժէին դէպ ի Հասարակած ու դէպ Ովկիանոս, եւ որոնց այս շարժման հետքերն են որ կը կարգանք այսօր: Հարկաւ այսպիսի սառնարաններ որոնք ցցուած ժայռեր եւ լեռներ չունէին իրենց մէջ, միայն յատակային մօրէններ պիտի փոխադրէին: Եւ իրաւամբ այսօր անխոնջ խուզարկութեամբ բազմաթիւ դաշտեր ու ձորեր քննուած են Եւրոպայի եւ Հիւս. Ամերիկայի մէջ, որոնք կը կրեն այնպիսի հողերու, լիճերու եւ ժայռերու դէզեր, որոնց խաւերն ու հանքերը գտնելու համար օրերով դէպ հիւսիս երթալու է: Լոմպարտայի դաշտերուն վրայ մինչեւ 1,500 տարեկան բարձր խճաքարեր դիզուած են այս սառերու շարժումէն: Սոյն ահագին ճնշման եւ շփման տակ կրանիթեայ եւ մարմարեայ խաւերը զուգահեռական ակօսներով ու գծերով փորագրուած կը մնան տակաւին: Եւ շատ մը ձորեր եւ կիրճեր հիմնային տօրէն յղուած ու փայլուն կը պահեն իրենց գոյութիւնը իբր յուշարձան Բեռլինի

ահաւոր ուժերուն, որոնք անցեալի մշտնջենքուն մէջ երեւան եկած են :

Աս առաջին շրջանը չենք գիտեր ո՛րչափ տեւեց, բայց վերջապէս փոփոխեցաւ : Սոյն միջոցին ցամաքները փոխան բարձրանալու, ցածնալ սկսան, եւ քիչ առաջ ռառերու տակ թաղուած երկիրները ներկայ իրենց մակարդակէն 500-2,000 ոտք վար իջան : Աս ժամանակամիջոցը ընկղման շրջան կը կոչուի, որուն ապացոյցները կը գտնենք ծովագերքներուն, լճերներուն, գետի դարատափներուն եւ հեղեղադաշտերուն վրայ, որոնց ջրային կենդանիներու բրածոները, առտիճանական դարատափները, loess կոչուած խճաղէզերը արիւնջ բանով չեն կրնար մեկնուիլ, եթէ ոչ երկրիս վայրէջքովը : Հիւսիսային Քասպտայի արշիպելագոսը շատ աւելի ցանցառ, Պաֆինի ծոցը տեւիլ լայն, կրինէնալ աւելի փոքր, Սքանտինաւիա աւելի նեղ, Բրիտանական կղզիները աւելի մանր, Մանչի նեղուցը աւելի լայն, Լափլանտա, Ֆինլանտա, ծովացած, Եւրոպական Ռուսիա՝ ծովի ու ձախիի վերածուած, Օպի հովիտը մինչեւ Աքալ ու Կասպից ծովը եւ թերեւս Սեւ ծովն ալ միատեղ՝ Արջային Ովկիանոսին հետ միացած էին : Ու տակաւին որչափ երկիրներ կան, որոնք պէտք եղածին պէս խաւարկուած չըլլալուն համար վճիռ մը չեն կրնար ընդունիլ : Աս միջոցին հարկաւ հայեցան առնամանիք, եւ գետեր ու լճեր երեւան գալով հեղեղացած երեւոյթներ կրեցին : Բայց սա ճախնային վրձակը երկար դարեր չտեւեց : Գիտութեան տակաւին անձամսթ պատճառներ երկրիս ընդերներուն մէջ գործելով վերստին բարձրացուցին սա ցամաքները՝ թէպէտ ոչ այնքան որքան Սառնաշրջանի մէջ եւ ոչ ալ միօրինակ : Մովսիսը առտիճանական եղերքներ կազմեցին, լճեր՝ աւելի առատ շագիացումէն ու եզերքներու քայքայումէն իրենց մակերեսները ցածցուցին եւ հետեւաբար լճակողերը՝ ընկղման շրջանէն մնացած բարձրագոյն դարատափներէն ի զատ ոտքակարգ եւ փոքր առտիճաններ ալ չիւնեցին : Ահա այս երեք փոփոխութիւններէն անցած են երկրիս այլեւայլ մասերը, յօրմէհտէ մարդը երեւան եկած է : Աս ժամանակներէն մնացած հետքերուն էն հետաքրքրականներէն միւս է Սքանտինաւիոյ, կրինէնալ, Ալաքայի եւ Բաթալոնիոյ առեւի եզերքներուն վրայ բացուած ֆիթրտ կոչուած խորշերն ու ծոցերը, որոնք յղկուն ու սեպ կողերով կ'երկարին ցամաքներուն մէջ մինչեւ 400 մղոն երկարութեամբ : Ասոնք հին առնարաններու ձորերն են, որոնք սառերու տարեւոր ու դարաւոր չիման

տակ հալուած ու յղկուած, ցարդ մնացած են : միայն ընկղման պատճառաւ թոյլ տուած են ծովի ջուրերուն որ իրենց մէջ խառնեն ու լեցնեն : Սքանտինաւիացիք այս ծովախորշերը եւ ծոցերը vikis կը կոչեն ու անոնց մէջ բնակողները ու ապրողները՝ vikings (ծոցաբնակ) : Սա ծոցաբնակներն էին որ 1,000 տարի առաջ Իսլանտան ու Կրինլէնտը գտան, երբ տակաւին ոչ վառքօ տէ կամա իրյանդուգնեկարագրով Բարեյուսոյ Գլուխը գտաւ, ոչ ալ Գալոմպոս հանդեսէից աշխարհը նշմարելով «Երկիր, Երկիր» աղաղակեց, եւ անդին անյիշատակ դարեր առաջ սառնարաններու կազմած եւ պատրաստած Բաթալոնիոյ ծովախորշերուն մէջ կ'ապրին՝ ո՛վ գիտէ երբէն ի վեր՝ մաքդիկ, որոնք միշտ նաւակներու մէջ են : Իրենց տունը, վրանը եւ ամէն ինչը նաւակն է : Ի հարկին կ'ելլեն ծովուն բացերը եւ կամ ցամաքները ու յետոյ կը վերադառնան այդ խորշերը, որոնց եւ ոչ մէկ կողմէն կարելի է վստիգ մը եւ կամ վտանգաւոր կենդանի մը գալ իրենց : Մայրագոյն հարաւի այդ անթափանցելի խորշերուն մէջ նախնական կեանքը ապրող մարդերը արդեօք հանդիսատեսները չեղան երկրիս հաւաքը բնեւեղութիւններուն եւ սառնարաններու թահմակեցնող տիրապետումներուն : Տակաւին ինչեք պիտի անցնին հէգ երկրագունդիս գլուխէն : Բնութիւնը ինչեք պահած է իր ծոցերուն մէջ :

Մ. Ս. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՏՈՒԹ. ՈՒՅԾՊԸՐՆԻ ԳՈՐԾԸ

Ս. Պատրիարք Հայրը հետեւեալ օրհնութեան գիրը ուղղած է Ռոպէրթ Գոյէճի Հայ ուսանողներուն, որոնք հրատարակած են նշանաւոր դաստիարակ Տօքթ. Ուօչպըընի հեղինակած եւ Արք. էֆ. Տ. Յակոբեանի թարգմանած «Մանկավարժական Դասախօսութիւններ» անուն գիրքը : —

Պատրիարքարան Հայոց Կ. պոլիս
28 Նոյ. 1906

Պատուական դաստիարակին Գէորգ Ուօչպըըն Մագիստրոսին փորձառու օկղանց եւ ջանից արդիւնքը, զոր դուք ի մօտոյ եւ ուղղակի վայելեցիք, ուղած էք տարածել եւ հաղորդել ձեր համագործ եղբարց, նորա հրահանգիչ երկաթիւթեանց Հայերէն թարգմանութիւնը, արժանայարգ ուսուցչին Աքրահամ Տէր Յակոբեանի ձեռամբ պատրաստուած, հրատարակութեան տալով ի դիւրութիւն հասարակութեան :

Կը գովեմ մտածմունքնիդ, կ'օրհնեմ ձեռնարկնիդ, կը մաղթեմ որ ակնկալեալ օգուտը արդիւնաւորուի կատարելապէս :

Ողջոյն օրհնածայն Ձեր Սիրելութեանց եւ Ձեր բարեօրէն ընկերակցաց, յանձնարարելով բոլորիդ ուղղամիտ եւ փութալան աշխատութիւն, եւ մաղթելով յաջողութիւն Ձեր ուսումնական ընթացքին եւ Ձեր ապագայ կեանքին:

Մնամ Ազօթաբար
Պարբերք Կ. Պոլսոյ
ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ.

ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ Յ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Տիար Արիստակէս գիւղիս բնիկներէն բազմաւն դամ ընտանիքի մը կը պատկանէր եւ Աւետարանական անունը ընդունող նախնեաց միոյն որդին էր:

Դեռ տղայ՝ ցոյց տուած է այնպիսի յատկութիւններ որոնք յայտարար նշաններ էին թէ օգտակար անձ մը պիտի ըլլար ապագային: Սակայն ընտանեկան վիճակը ներած չէ անոր իր թաղուն կարողութիւնները զարգացնելու բոտ արժանւոյն: Յայտնի էր իր ուսման տենչը. շեքմ փափաքող էր դաստիարակութեան: Այսօր հանդերձ կրցած չէ այս կամ այն վարժարանի ուսման ընթացքը աւարտելու միջոց գտնել: Որչափ կը յիշուի, առժամանակեայ կերպով միայն Մարտոսանի ձեմարանին մէջ կարող եղած է ուսման պարագիւր:

Ճեմարանէ վերադարձին կ'ամուսնանայ հանգուցեալ վեր. Ա. Ե. Արարամեանի մէկ դստեր հետ, վեր. Արարամեան այն ատեն գիւղիս Բ. Ղօջականաց ուսուցիչն ու քարոզիչն էր միանգամայն: Տիար Արիստակէս իր ամուսնութեամբ կրցած է այսպէս յարաբերութեան մէջ գտնուիլ հօգեւոր պաշտօնէի մը հետ եւ իր մէջ պլպլացող Աւետարանի լոյսը աւելի ընդարձակ եւ փայլուն ընել: Իր աներով երկու յաջորդ պաշտօնէից յաջորդը եղած է ինք, եւ պաշտօնավարած է առաւել քան 5-6 տարիներ: Անոր եւ նախորդ պաշտօնէից օրով Պօրտի խնամքին տակ էր գիւղիս փոքրիկ եկեղեցին: Թոյակներ ուղղակի Պօրտէն կը վճարուէին կանոնաւորապէս: Բայց այդ օգնութիւն դադարեցաւ Տիար Արիստակէսի պաշտօնէութեան ատեն, բան մը՝ որ դադարեցուց նաեւ ուսուցչութեան գործը:

Ուսուցիչ-քարոզչութեան պաշտօնին եւ այլ գործերու միջոցին միշտ մտաց յետին ճարտարութիւն ցոյց տուող առարկաներ ի յայտ կը բերէր: Ատոր վկայ է իրեն իր կալուած ծառայող անուաւոր ջրաղացը, որ տիար Արիստակէսի մտքի ճարտարութեան արդիւնքն է առակ: Բաց աստի, ասկաւ ինչ ծանօթութիւն ունէր բժշկականութեան նկատմամբ. եւ իր այդ ծանօթութիւնը ոչ այնքան իր անձին շահուն համար կը գործածէր, որ-

քան այլոց օգտին կը ծառայեցնէր: Երբ լսէր թէ այսինչը հիւանդ է, յաջորդ վայրկեանին անոր անկողինը քով կը գտնուէր իր գիտցած դեղերն ընելու:

Մասնաւոր հաճոյք մը կ'զգար օւրիշներու օգնելով: Կարելի եղածին չափ էր ջանար բարիք ընել այլոց: Ստրուելուն բնաւ չունէր: Օգնութեան ձեռք կը կարկտէր ամէն անոնց՝ որ իրեն կը դիմէին: Կը օրէր ամէնը եւ կը օրհուէր ամէնէն: Ասոր համար է թերեւս որ հեռաւոր եւ մօտաւոր բազմաթիւ Հայեր, Թուրքեր, Զէրքէզներ, Ապաղաներ, Լազեր, Կիւրճիներ եւ այլն հաճոյքով կը յիշեն անոր անունը:

Ափսոս սակայն որ այս եւ այլ շատ մը բարեմասնութեամբ օժտուած մեր սիրելի եղբայրը, իր ընտանիքի ապրուստին համար հեռի գիւղեր գործելու դադար, առակալի հիւանդութեամբ մը վարակուած տուն վերադարձաւ: Հակառակ գործածուած բժշկական միջոցներուն, ապաքինումն անկարելի եղաւ. շուրջ մէկուկէս տարւոյ երկար ջրջան մը անկողնոյ ծառայելէ վերջ ի Տէր ննջեց Հոկտ. 11/24ի երեկոյին: Մինչեւ նախորդ կէս դիշեր իր խելքը գլուխը՝ գաղթած չէր յորդորներ ուղղել իւրայնոց եւ այցելուներու: Կատարեալ համբերութեամբ կրեց իւր ցաւերը եւ միշտ փառք կու տար Աստուծոյ:

Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ ի ձեռն վեր. Յ. Ա. Ճէմիզեանի եւ խուռն բազմութեան ներկայութեամբ: Ննջեղեալին մարմինը տունէն եկեղեցի փոխադրուեցաւ, օւր վեր. Ճէմիզեան ննջեղեալին կենսագրականն ըրաւ: Ապա գերեզմանատուն տարուելով հողին յանձնուեցաւ մարմինը:

Տիար Արիստակէս 52 տարեկան էր եւ շատ օրոշ կրնար յիշատակել անցեալ իրողութիւններ: Հայր էր 2 մանչ եւ 3 աղջիկ զաւակաց որոց երկուքը ամուսնացած են յԱտարազար: Ատենցմէ զատ իր ետեւ կը թողու եղբայր մը, քոյր մը եւ բազմաթիւ ազգականներ եւ բարեկամներ որոնք կ'օղորան իր դասակակիծ մահը:

Թամլըզ, 24 Նոյ. 1906

Բ. ԱՐԱԷԼԱՍԵԱՆ

ՊԱՐՏԵՂԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Յակինթի (զիւմպիւլ), կա-
կաչի (լալէ) եւ նարկիզի (զե-
րէն) երկերկու, եւ Ֆրիսիայի,
իքսիայի ու մոնպրէշիայի մէյ-
մէկ, ընդ ամենայն ինը, թիւ
կը զրկուի 1 դաւնոց 6 նա-
մակադրոյմի փոխարէն: Դարձ-
եալ, աղբուր ծաղկի վեց ծրար
հաւնտնոյնչափ նամակադրոյմի

փոխարէն: Դարձեալ, բանջարեղէնի վեց ծրար
հաւնտնոյնչափ նամակադրոյմի փոխարէն: Հօռչե-
Établissement Horticole de Thérapia, Constanti-
nople.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Ֆրանց Եզեֆ կայսրը ինքնագիր նամակով մը իր եղբորորդիին, Բաբլ Եզեֆ արքիդքին, մահը ծանայց վեհ. Սուլթանին. — Առատրիա—Հունգարիոյ դեպքանը չաքաթ իր առաջին ընդունելութիւնը տուաւ. Հրախրեալները դեպքանին ներկայացնողն էր դեպքանական հիւրամեծարի օգնական Մէմտուհ պէյ. — Շուէտի նորընտիր դեպքան Մ. Արքարօվէրտ անցեալ ուրբաթ պատիւ ունեցաւ Ն. Կ. Վեհափառութեան ներկայանալ պաշտօնապէս եւ իր յանձնարարագրերը մատուցանել. — Յունաստանի Օլիա թագուհին կիրակի մայրաքաղաքը ժամանեց Ռուսական չոգենաւով եւ ուղղակի Յունաստան ուղեւորեցաւ իր գրօտանաւով. — Ղալաթիոյ քարափին վրայ կառուցանելի մաքսային շէնքերուն 7,000 մեթր տեղ յատկացուած է, Պոլսոյ քարափին վրայ ալ 13,000. — Թուրքեւպուլկարական առեւտրական դաշնագիրը, Օսմ. պատուիրակներէն եւ Պուլկար գործակատարէն ըստ օրինի տաքադրուած, Մեծ Եպարքոսութեան պիտի մատուցուի Նախարարական Խորհրդին ներկայացուելու համար.

Նահանգներ. Վեռաքեկ Ատեանի անդամներէն Ալի պէյ Վանայ կուսակալ անուանուեցաւ. — Շրջաբերականով ամէն կողմ պատուիրուեցաւ թէ Եւրօպական պատրաստ դեղերէն կայս. Բժշկական Վարժարանի դեղագիրքին մէջ նշանակուածները ըստ քմաց ուղղութեամբ պիտի չծախուին, այլ բժշկի դեղագիր ներկայացնողներուն. — Անցեալ տարի Գոսովայի կուսակալութենէն 474,300 ոչխար, այժմ եւ արջառ արտածուած է. — Սէլանիկի մէջ շէնքի մը հիմքը փորելու պահուն երկու հազար տարուան պնակիտ մը գտնուած է. — Որոշուած է Բարսուռ քաղաքը ջուր բերելու եւ շրջականները լուսաւորելու համար թիւրպին մը, ելեկտրական մեքենայ մը եւ 4-5 հարիւր լամպար բերել. Ասոնք կայս. հրամանով մաքո՞ղ գերծ պիտի ըլլան. — Անցեալ ամսոյ 12էն 18՝ Իզմիրի նաւահանգիստը 35 նաւ մտած է 57,694 տակառաչափ տարազութեամբ. — Զիօրի Շուղուրի պիւղերէն եւ հողերէն ռմանք Անթաքիոյ, Անթաքիոյ գիւղերէն եւ հողերէն ռմանք ալ Զիօրի Շուղուրի կցուեցան. — Հալէպի եւ Պաղտատի նահանգներուն մէջ տեղ տեղ ջրանցներ պիտի բացուին երկիրը առաջելու համար. Բայց առ այժմ ծախելու (սեւտաթ) դրութեամբ ջուր պիտի հալթայթուի, եւ առօր համար

հարկ եղած գործիքներու վրայ տեղեկութիւն խնդրուած է.

Այլ-այլ. Երկրագործական Դրամատան Ժ2 (1320) տարեշրջանի տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ դրամատան անուանական դրամագումար, օր 1319/ն 801,682,398 դահ. էր. 1320ին բարձրացած է 846,332,257ի, իրականը 377,750,841էն 405,744,385ի, անշարժ կալուածներու գրաւի դէմ փոխառուութիւններու գումարը 367,300,094 դահ.էն 321,423,673ի իջած է վճարմամբ. Ամէն տեղակ փոխառութիւններու համագումարը հասած է 381,637,871ի, այսինքն 1320ին նախորդ տարուանէն 26,744,729 դահ. աւելի փոխառութիւն եղած է. — Անգղիական թերթ մը ծանուցած է թէ Պաղտատի իրկաթաւորին շինութիւնը մօտեցաւ պիտի ձգի եւ թէ դրամագումարին հարիւրին 40ը Ֆանսական պիտի ըլլայ, 40ը Գերմանական եւ 10ը Անատոլիոյ երկաթաւորի խմբակին. — Երկրագործական Դրամատան վերջին վիճակահանութենէն 900,000 դահ. հասցիս գոյացած է գաղթականներու վարչութեան համար. Յառաջիկայ վիճակահանութենէն ետքը քառորդ տոմսեր ալ հրապարակ պիտի հանուին. — Պետական Խորհուրդը քուչեց պաշտօնապէս չարտօնուած համարիլ առանց հեղինակի արտօնութեան տպուած գիրքերը եւ ըստ այնմ շարժիլ անոնց տպագրիչներուն դէմ. Որոշեց նաեւ դպրոցական գիրքերու հեղինակներուն մահէն ետքը անոնց ընտանիքներէն արտօնութիւն առնել անոնց շահերը պաշտպանելու համար. Եթէ առանց այդպիսի արտօնութեան տպուին գիրքերը, տպագրիչը 25 օսկի տուգանքի պիտի դատապարտուի, եւ տպագրուած գիրքերը պիտի գրաւուին. Կրթական նախարարութեան ուսումնարան ծրագրին մէջ նշանակուած դասագիրքերու տպագրիչները շահուն հարիւրին 20ը Տարիւշ Շէֆադայի պիտի թողուն. — Ամօրոյ 1էն 10՝ 112 նաւ անցած է Սուէզի ջրանցէն եւ 2,980,000 ֆրանք հասոյթ գոյացած է. — Անթիլ հեռագրի կանոնագրութիւն մը պատրաստուելու հրահանգ տրուած է ձեռնհաս պաշտօնաբանին. — Պաշտօնապէս զեկուցուեցաւ թէ 10 եւ 20 փարանց եւ 1 ու 2 դահ.նոց եւ «պ» գրով չար տեսակ նոր նամակադրոյմ հաստատուած է թղթատարական Միութեան մէջ գտնուող երկիրներու առաքումներուն յատուկ. Ներքին առաքումներու պիտի չգործածուին բնաւ. Մայրաքաղաքի մէջ Դեկ. 1էն Կ'եկտի անոնց գործածումը, իսկ գաւառներու մէջ ժամանման թուականէն. — Պուլկարի քաղաքականապէս արգելած է անցագիր տալ Ամերիկա գաղթիլ ուղղող գործաւորներու եւ գիւղացիներու.

— Իհարա խառն կը խօսի անոնց դէմ որ Օսմ. արտածութիւններու մէջ խարդախութիւն կը գործեն եւ բնիկ ճարտարութեան եւ առեւտուրին համար կը կտորեն : — Մաքսային վերատեսչութիւնը մաքսատուներու մէջ Ռէօնթկէնեան ճառագայթներու գործածումը մոծանելու համար հարկ եղած վարկերն ստացաւ : — Ականակուա Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ Լանտնի Օսմ. դեսպան Սթէֆանաքի Միւզիւրիւս փաշայի :

Բողոք. Ժող. Այս օրերս Մարաշ այցելած է Անգլիացի աւետարանիչ Մր. Տրեթըն, որ իր հետ ունենալով հին Իսթրալի խօսքանին փոքր մէկ նմոյշ՝ հոգեւոր պաշտօններ մատուցած է եւ վրանին արտաքին գաւթին, ռեզանին ու աւազանին, տապանակին ու վարագոյրներուն եւ քահանայապետի զգեստներուն փոքր նմոյշները ցուցած է : — Սըվազի միսիոնար Մր. Փէրի իր կնոջ հետ վերջերս Մարաշ եւ Այնթապ գացած եւ հոգեւոր պաշտօններ կատարած է : — Այնթապէ հետեւեալ կը հաղորդուի մեզի. Այնթապի կայանին ժողովը հետեւեալ որոշումները քուէարկեց եւ իր ատենագրութիւններուն մէջ արձանագրեց Մր. Սանտրըսի մահուան տոհմով. 1. Կը յայտարարենք թէ կայանի ժողովներուն մէջ կ'օգտուէինք Մր. Սանտրըսի ներկայութենէն եւ խօսքերէն, եւ թէ ասոնցմէ մեր զրկուելը մեզի մեծ կորուստ է : 2. Կը յայտարարենք թէ Մր. Սանտրըս իբր 27 տարի անձնակրթարար աշխատեցաւ մեր կայանի շրջանակին մէջ, իր քունն ու հանգիստը զոհելով, եւ կը դնահատենք իր բազմազան ծառայութիւնները : 3. Մեր խորին ցաւը կը յայտնենք Մր. Սանտրըսի աւանկակալ եւ յանկարծական մահուան համար եւ կը ցաւակցինք իր դատեր եւ ազգականներուն : 4. Յ. Ալէեան : — Գրիգոր էֆ. Շիրաճեան Մառաշու սէջի Ուէթթ Պարսօթէյալը եկեղեցիին հովիւ կարգուած է : — Գասպար էֆ. Հայտասթեան Խարնը գիւղը զրկուած է իբրեւ քարոզիչ : — Զաքարիա էֆ. Պետրոսեան, որ Խարնըգի Առտուածարանական ձեմարանէն շրջանաւարտ ելաւ, Ուրֆայի մօտ Կարմուճի եկեղեցիէն հրաւիրուած է իբրեւ քարոզիչ եւ հոն գացած : — Յովհաննէս էֆ. Կաստանդեան Նիւ Հէյլընէ 72 դահ. զրկած է «Գարա Գրիգոր»ի անուամբ սկսուած հանգանակութեան համար : — Իզմիտի Գուրտպէլէն գիւղի հին Բողոքականներէն տիար Պետրոս Գէորգեան կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք մեռած է Հոկ. 20ին 86 տարեկան : — Ե. Քրիստ. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողով, ժամը 9½ (Ը. Թ.) ի Ռէսթ, Գուլ. գաւիտ, Նիւթ Գոր. Ժ. 25. Իւսկիւտար, ժամ 8½, Նիւթ Ա. Պետ. Ե. 8:

Հայ Լուս. Ժող. Շարաթ եւ կիրակի Սր. Փրկչի հիւանդանոցին նորակառոյց եկեղեցիին եւ Յակոբեան ընտանիքին կողմէ կառուցուած նոր շէնքին բացման հանդէսները կատարուեցան Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ : Կիրակի հոգեւոր պաշտօնին աւարտելէն ետքը հացկերոյթ մը տրուեցաւ հիւանդանոցին մէջ եւ այդ առիթով ճառախօսութիւններ եղան : Ծառախօսներէն մին էր նոյն հաստատութեան նախկին բժիշկներէն Տր. Հ. Պ. Մատթէոսեան էֆ., որու խօսքերէն ազդուելով Արաքէն էֆ. Արաքէեան եւ Արտաշէս էֆ. Յնարգընեան 300 ոսկի նուիրեցին, որպէս զի հիւանդանոցն ընտիր կաթ հայթայթելու նպատակով կողեր առնուին հիւանդանոցին համար : Զախտաւորներու համար երաժշտարուժութեան պէտք տեսնուելով, Մարթէն էֆ. Յակոբեան խառնապալ իր ծախքով այդ դրութիւնը ներմուծել հիւանդանոցին մէջ : — Կ'ըսուի թէ Առաքել անունով 16 տարեկան պատանի մը վերջերս 70 ոսկի գողցած է հիւանդանոցին արհեստանոցէն, եւ թէ այդ բաժնին վարչութիւնը յանձն առած է այդ գումարը իր քսակէն վճարել, որպէս զի կորուստ չկրէ հիւանդանոցը : — Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը տեղեկացրած էր Պատրիարքարանի թէ Սիոսի վանքին նորոգման համար 10-12 հազար ոսկիի պէտք կայ : Սակայն Պատրիարքարանը որոշեց Կիլիկիոյ յատուկ գումարէն մնացած 900 ոսկին զրկել : — Խառն Ժողովը, նկատելով որ Վանայ մէջ հիւանդանոց մը հիմնելու համար Գարեգին Եպսկ. Սրբանձնեանցի կողմէ 1893ին կտակուած 1,000 ոսկին իր առկուածով 1861 ոսկի եղած է, հիւանդանոցի խնամեալ ծրագիր մը պահանջեց Վանայ Առաջնորդական փոխանորդէն : — Մուհ, որ ժամանակէ մը ի վեր չէր հրատարակուեր, անցեալ շաբթու վերականգնուեցաւ հրատարակուիլ Արմէն Ենովք էֆ. խմբագրութեամբ : Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր պաշտօնակցին :

Մեզի յիշատակէք. Թէոքիկի Ամէնեան Տարեցոյցը : 1907-ի Տպագրութիւն Վ. եւ Հ. Տէր Ներսէսեան, Կ. պոլիս : Գին 8 դահ. : Խնամեալ աշխատասիրութիւն մը օգտակար ու զուարճալի տեղեկութիւններով լի : Ունի 300 էջ եւ կը պարունակէ ծանօթ քանի մը հրապարակագիրներու պատկերներ :

Դրամակն.	Դեկ. 7/20	
Օսմ. Միաց. Օ. Ո.	102 03	Բուժ. Երկթղ. Փր. 146 37
Մէճրիլիյէ	107 25	Նաքալէն 87 13
Մէթալիք	99 20	Գրիմից 50
Մանր քրթաթ	104	Անգլ. ոսկի 109 03
Ռուսիոյ բոլ	90 20	Մանէթ 8 67

ԱՐՏԱՔԻՆ

Գերմանիա. Բայխոթակը անցեալ հինգշաբթի լուծուեցաւ Կայս. հրամանագրով: Կազմուած էր 1903 Յունիսին եւ օւտտի հազիւ 3½ տարի ծառայեց, մինչ իր պաշտօնավարութեան օրինական պայմանաժամն է 5 տարի: Լուծման պատճառը սա եղաւ որ Բայխոթակը զրացաւ քուէարկել Հաբաւային Ափրիկէի համար Կառավարութեան կողմէ պահանջուած յաւելումական վարկը: Վիճաբանութեան ընթացքին մէջ, որ քանի մը օր տեւեց, Կեդրոնի կամ Կաթօլիկ կուսակցութեան երեւելի անգամ Հէր Րէօրըն Հաբաւային Ափրիկէի Կառավարական պաշտօնեաներէն մէկ քանին ամբաստանեց ընդհանրաւ հետ անգթութեամբ վարուած եւ զանոնք պաշտպանել աշխատող Կաթօլիկ միօրինարները քանտարկած ըլլալու յանցանքով: Կառավարութիւնը 29 220,000 մարքի կամ 1,115 840 օսկրի (րացուցիչ վարկ մը կը խնդրէր երեւմտական ընթացիկ տարւոյն համար, որ յառաջիկայ Ապրիլ 1ին կը լրանայ. Կեդրոնի կուսակցութիւնը եւ Ընկերվարական Ժողովրդականները պահանջեցին այդ վարկը 20 288,000 մարքի իջեցնել եւ սա պայմանով որ 4 000 զօրք ալ վերադարձուի Հաբաւային Ափրիկէէ եւ պատրաստութիւններ տեսնուին պահապան զօրքերը 2 500 ի իջեցնելու մինչեւ Մարտ 31: Իրաւախօսութեան համար ուրիշ որոշմանգիծ մը առաջարկուեցաւ սա մտօք որ Կառավարութեան կողմէ պահանջուած գումարը քուէարկուի սա ենթադրութեամբ թէ 4,000 զօրք ալ պիտի վերադարձուի մինչեւ Մարտ 31 եւ գաղթականութեան հետզհետէ խաղաղելուն համեմատութեամբ ալ պահակազօրաց համագումարը աւելի պիտի պակսեցուի: Պիւլով իշխանը ըսաւ թէ Գերման զօրաց թիւը մինչեւ Ապրիլ 1 գրեթէ 8,000 պիտի իջեցուի, եւ թէ ուրիշ զեղչումներ ալ պիտի ըլլան՝ քանի՞ զինուորական գործողութիւնները յառաջ տարուին եւ փոխադրութեան միջոցները բարւոքուին: Կառավարութեան կողմէ որոշուած թիւը զինուորական մասնագէտներու կողմէ անհրաժեշտ դատուածն է, եւ Ափրիկեան անկարգութեան ի օպառ ջնջումէն առաջ այդ թիւը աւելի պակսեցնել աղետաբեր հետեւանք պիտի օւնենայ: Հաւանօրէն առիթ պիտի ըլլայ նոր ապրտամբութիւններու ծագման, որոնց նուաճման համար Կառավարութեան կողմէ պահանջուած փոքր գումարին քանի մը անգամը հարկ պիտի ըլլայ: Խնդիրը սա է թէ Գերմանիոյ զինուորական պատիւը եւ աշխարհի վրայ Գերմանիոյ ազդեցութիւնը

վտանգուելու են աննշան գումար մը խնայելու համար: Գաղթային նախարար Հէր Տէրնպուրկ ըսաւ թէ 1906 Մայիս ամսուն Հաբաւային Ափրիկէի զօրաց թիւը 14,500 էր, եւ 10,062 ի իջուցուեցաւ եւ մինչեւ Մարտ 31 իբր 8,000 պիտի վերածուի: Բայց Կառավարութիւնը չուզեր երկրագործներու կեանքին ու ինչքերուն եւ գաղթականութեան ապահովութեան համար պատառնանալութիւն օտանձնել 2,500 զօրքով: Կեդրոնի կուսակցացեալ Տր. Շփան ըսաւ թէ 300 Հոթէնթթի կայ ապստամբ, եւ թէ 2,500 զինուորներ պիտի կրնան զանոնք յաղթահարել: Վիճաբանութեան ետքը իրաւախօսական առաջարկը 171 ղէմ 176 քուէով մերժուեցաւ, ապա Կառավարական առաջարկը մերժուեցաւ 168 ղէմ 178 քուէով: Ասոր յաջորդեց անմիջապէս Բայխոթակի լուծման հրամանագիրը: Նոր ընտրութիւններու ժամանակը դեռ որոշուած չէ: Բայց նոր Բայխոթակին պատարման համար դեռ հաւանօրէն երկու ամիս կայ: Կեդրոնի կուսակցութիւնը, որ վերջին Բայխոթակին մէջ 104 ներկայացուցիչ ունէր, վստահ է թէ գէթ այդչափ պիտի ունենայ նաեւ յաջորդ Բայխոթակին մէջ: Եւ կը կարծուի թէ Ընկերվարական Ժողովրդականները իրենց ներկայացուցիչներու թիւը 79է 90ի կամ ալ աւելի պիտի հասցնեն: Այս երկու կուսակցութիւնները, որոնք «սեւերը» եւ «կարմիրները» կը կոչուին, ընական դաշնակիցներ չեն, թէեւ միացան նախարարութիւնը պարտութեան մասնելու համար: Կառավարութիւնը քանի մը տարիէ ի վեր Կեդրոնի աջակցութեան կ'ապաւինէր: Շահեկան պիտի ըլլայ ելքը դիտել հիմա որ այդ կուսակցութեան հետ գտած է: Կեդրոնի կուսակցութեան զխաւոր թերթը կ'օւրանայ թէ զրացաւ քուէարկել Հաբաւային Ափրիկէի խաղաղեցուցման հարկաւոր գումարը: Այլ կ'ըսէ թէ խնդիրը սա է. «Ժողովրդին ներկայացուցիչները ամէն պարագայի մէջ պարտաւոր պիտի ըլլան քուէարկել ինչ որ զինուորական զխաւոր իշխանութիւնները եւ գաղթային Կառավարիչները պահանջեն իրենցմէ»:

Յիշատ. Բաժանման օրէնքը Յիշատայի մէջ կը գործադրուի առանց առիթ ընծայելու այնպիսի յուզման որ կ'ակնկալուէր օտար երկիրներու մէջ: Թայիլ Գաբիդեան թղթակիցը կը վկայէ թէ ինք օսել է ծանր երկիւղ շնչմարեր Խոսրոգաբանի անդամներուն եւ Ժողովրդին կողմէ, որոնցմէ շատերուն (սմանք բարի Կաթօլիկներ) հետ խօսակցած է ինք: Նախարարութեան կողմէ որոշուած նոր օրէնքին միտումն է աւելի զիջում ընել, վառն զի եկեա

ղեցիին թոյլ կուտայ 1901ի ընկերակցութիւններու օրէնքէն օգտուելի, որ վէճին առաջին աստիճաններուն մէջ եպիսկոպոսներուն կողմէ ճիշտ պահանջուած բանն է։ Եթէ այս զիջումն ալ մերժուի վատիկանի կողմէ, Ֆրանսացի կղերականները, որոնց մէջ արդէն իսկ ընդհանուր դժգոհումը կայ թէ անիցաւթիւն կրեցին վատիկանի կողմէ, սաստիկ դժգոհ պիտի ըլլան եւ ամէն կարգի Ֆրանսացիներու ստուար մեծամասնութեան համոզումը սա պիտի ըլլայ թէ Կաթոլիկութիւնը ամէն կարելի զիջումը բաւ։ Կաթոլիկ կղերին վիճակը ընդհանուր կարեկցութիւն կը շարժէ նոյն իսկ բաժանման կուսակիցներուն մէջ։ Ֆրանսա 78,000 Կաթոլիկ քահանայ ունի, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը կրթաէր բարի Ֆրանսացիներ են, կ'ըսէ Թոյսը, բարի Գրիգորեաններ եւ արժանաւոր մարդիկ։ Մինչեւ անցեալ ուրբաթ 38,300 Ֆրանսացի կղերի թոշակ չնորոգուած էր բաժանման օրէնքին ներքեւ։ Առոնց 16 000ը ծերունի եկեղեցականներու չնորոգուած կենսաթոշակ էին, եւ օրէնքը կը տրամադրէ թէ առոնք այն ժամանակ միայն կրնան դադրիլ երբ թոշակառուները իրենց Ֆրանսական հպատակութիւնը կորսնցնեն։ Տրուած միւս թոշակները երիտասարդ կղերի կը պատկանին, եւ սմանք չորս եւ սմանք ութ տարւոյ համար են։ Մինչեւ անցեալ շաբթուան վերջը կազմուած կրօնական ընկերակցութիւններու թիւը իբր 1,060 էր, 80ը Կաթոլիկ եւ մնացեալը Բողոքական եւ Հրեայ։ Փարիզի մէջ երկու աշխարհականներ ներկայացան եւ լազաքին բոլոր եկեղեցիներուն համար յայտարարութիւն ըրին, որպէս զի 1881ի օրէնքով ապահովուած իրաւունքն ստանան։ Բայց անոնց ըսուեցաւ թէ պէտք է որ իւրաքանչիւր եկեղեցիի համար ներկայացող աշխարհական գտնուի։ Փարիզի թեմբէն սմանց մէջ այդ քայլն առնուեցաւ, նմանապէս գաւառային թեմբէն սմանց մէջ։ Կաթոլիկութիւնը դրաւեց եպիսկոպոսական ապարանքները եւ աստուածաբանական ձեւարանները։ Փարիզի ծերունի արքեպիսկոպոսը, Կարդինալ Ռիշար, ելաւ նոյն քաղաքի արքեպիսկոպոսական ապարանքէն։ Ֆրանսական իշխանութիւններուն ձեռամբ վտարուած Պապական նստիւրակ Տ. Մանթանեինի ապարանքին մէջ գտնուած գրութիւններէն կը տեսնուի թէ Ֆրանսացի կղերին ստուար մեծամասնութիւնը կը բաղձայ համակերպիլ բաժանման օրէնքին եւ մեծ դժուարութեամբ համոզուած է ընդունիլ Պապին տեսութիւնը։ Կը տեսնուի թէ Պապականական պետութիւն սմանք ջանացած են Պապին համո-

զել, որ եպիսկոպոսներուն հրահանգ տար վերջին ընտրութիւններուն միջամուտ ըլլալ։ Ուրիշ նա. մականերէ կը տեսնուի թէ եպիսկոպոսները իրենց անուանումները յաջողեցնելու համար պարտաւորուած են խոշոր գումարներ աւանդ տալ Տ. Մանթանեինի։

Այլեւայլ. Պելճիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ Գոնկօի խնդրին վրայ բացուած վիճարանութիւնը անցեալ ուրբաթ վերջացաւ, եւ 1ի դէմ 128 լուէով, մինչ ձեռնպահ կը մնային 30 ընկերակցականներ, երկար որոշում մը քուէարկուեցաւ. «սա իմաստով թէ Գոնկօի պետութեան կցման խնդրը Ժողովին ներկայանալու է ըստ կարի շուտով, եւ թէ Կաթոլիկութիւնը կեդրոնական յանձնաժողովին, որու յանձնուած է խնդիրը, հարկ եղած ամէն վաւերագիր տալու է, որպէս զի յանձնաժողովը կարենայ ըստ կարի շուտով անդեկագրել Երեսփ. Ժողովին։ Թոյսը կ'ըսէ, «վիճարանութիւնը անձնական երեսիլի յաղթանակ մը եղաւ Ազատական կուսակցապետ Մ. Փոլ Հիմանի համար» — Ամերիկեան Մերակայը վաւերացուց Ալճէզիրայի համաձայնութիւնը։ — Մեծ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ կնքուած Հապէշական պայմանագիրը, որու հաւանած էր Մէնէլիք կայսրը, ռուսաթ Լոնտոնի մէջ ստորագրուեցաւ երեք պետութիւններուն ներկայացուցիչներէն։ — Կրթական Մրազրին նկատմամբ Լորտերու Ժողովին կողմէ քուէարկուած բարեփոխումները չընդունելու առաջարկ մը 107ի դէմ 416 լուէով ընդունուեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Այս ստուգապէս չցուցնէր թէ կարելի չէ որ համաձայնութիւն գոյանայ երկու Ժողովներուն միջեւ, թէեւ այդպիսի համաձայնութեան մը յոյսը քիչ է։ — Խաղաղութեան Նապէլեան մրցանակը այս տարի Նախագահ Բոզէվէլի թրուեցաւ։ Մր. Բոզէվէլի հետագրով իր չնորհակալութիւնն յայտնեց եւ ըսաւ թէ չկայ ուրիշ նուէր մը գտնելու յարգէր։ — Իրլանտական Նախարար Մր. Պրայդ հաւանական յաջորդ կը համարուի Ուաշինկթընի Անգլիական դեսպանին, որ հրաժարած է իր պաշտօնէն։ — Լոնտոնէ կը հեռագրուի թէ, թէեւ Լորտերու Ժողովին մէջ Ազատական կուսակցապետ Լորտ Բրոդեա կրցած չէ համաձայնութիւն մը յառաջ բերել կրթական ծրագրին նկատմամբ, Լորտերուն մեծամասնութիւնը կը յուսան թէ ընդհուպ կարողագրութիւն մը պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ ծառացուեցաւ թէ դահաճառով մը պիտի փակուի Ժողովին նստաշրջանը։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Յիմնաճարար Էդուարդ Ամերիկացի խառն